

Bijela knjiga o izazovima obrazovanja o Europskoj uniji u Hrvatskoj



FORUM ZA SLOBODU ODGOJA
Đorđićeva 8, Zagreb, Hrvatska
Autori: Mario Bajkuša i Maja Šarić



Dokument je nastao u okviru Erasmus+ projekta „MEGA: JAČANJE EUROPSKE DIMENZIJE ODGOJA I OBRAZOVANJA“ (broj ugovora: 2020-1-FR01-KA201-080193).



Ova publikacija financirana je sredstvima programa Erasmus+ Europske unije. Njezin sadržaj isključiva je odgovornost Foruma za slobodu odgoja i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Europske unije.



srpanj 2021.

Naslovna fotografija: Christian Lue na platformi "Unsplash"

Sadržaj

| | |
|---|-----------|
| UVOD | 4 |
| SAŽETAK | 5 |
| Važnost obrazovanja u Europskoj uniji..... | 5 |
| Sloboda škola u postavljanju vlastitih obrazovnih prioriteta | 5 |
| Predmeti koji pokrivaju obrazovanje o EU-u | 6 |
| Prepreke i izazovi koje su identificirali nastavnici/ravnatelji | 6 |
| Sigurnost u znanje o EU-u..... | 7 |
| METODOLOGIJA | 8 |
| Postojeći izvori i studije | 8 |
| Intervjui s dionicima..... | 8 |
| Upitnici za ravnatelje, stručne suradnike, nastavnike i učenike | 8 |
| Razgovori s nastavnicima..... | 9 |
| Ograničenja | 9 |
| STAVOVI PREMA EU-U | 10 |
| Stav nastavnika o EU-u | 10 |
| Stav učenika o EU-u..... | 11 |
| EUROPSKA UNIJA U KURIKULUMU | 13 |
| EU u nacionalnom kurikulumu | 13 |
| EU u školskim kurikulumima..... | 14 |
| Kapaciteti nastavnika za poučavanje o EU-u | 15 |
| Predmeti i aktivnosti koji pokrivaju EU..... | 17 |
| Nastavne prakse..... | 19 |
| RESURSI I NAJBOLJE PRAKSE | 21 |
| Najbolje prakse | 21 |
| INTERES I MOTIVACIJA UČENIKA | 22 |
| Je li Europska unija učenicima zanimljiva?..... | 22 |
| Sigurnost učenika u znanje o EU-u..... | 25 |
| IZAZOVI | 26 |
| ZAKLJUČCI | 29 |
| PREPORUKE | 31 |
| Kurikulum | 31 |
| Institucionalna podrška školama i nastavnicima | 31 |
| Nastavni materijali | 31 |
| Implementacija..... | 32 |
| DODATAK I - OBILJEŽJA UZORKA | 33 |
| Ravnatelji i stručno osoblje | 33 |
| Nastavnici | 34 |
| Učenici | 34 |
| DODATAK II - PROTOKOL RAZGOVORA SA SUDIONICIMA | 35 |
| DODATAK III - UPITNIK ZA VODITELJE ŠKOLA | 36 |
| DODATAK IV – UPITNICI ZA NASTAVNIKE | 39 |
| DODATAK V - UPITNICI ZA UČENIKE | 43 |
| DODATAK VI – FOKUS-GRUPA ZA NASTAVNIKE | 47 |
| LITERATURA | 48 |

Uvod¹

Ova je Bijela knjiga jedan od rezultata projekta „MEGA: jačanja europske dimenzije odgoja i obrazovanja“. Projekt financira francuska nacionalna agencija kroz program Erasmus+ i uključuje partnere iz Francuske, Hrvatske, Njemačke, Španjolske i Portugala. Cilj projekta jest istražiti izazove obrazovanja o Europskoj uniji te poboljšati dostupne materijale za učenje i razumijevanje EU-a u srednjoškolskom obrazovanju.

Ciljne skupine projekta jesu srednjoškolski nastavnici, učenici srednjih škola od 13 do 17 godina te donositelji odluka i politika uključeni u nacionalne obrazovne okvire u Europi.

Očekivani rezultati projekta uključuju:

- provedeno istraživanje na temelju kojeg su izrađene nacionalne bijele knjige o izazovima obrazovanja o EU-u
- knjižnicu materijala s praktičnim i korisnim izvorima za učenje i poučavanje o EU-u
- materijale i module za e-učenje radi postizanja većeg znanja nastavnika o EU-u i poboljšanja njihovih nastavnih strategija poučavanja o EU-u
- prilagodbu nastavnih materijala za srednjoškolsko obrazovanje radi povećanja upotrebljivosti i učinkovitosti izvora poučavanja i učenja
- izradu dokumenta koji će predstaviti nalaze, rezultate i utjecaj projekta donositeljima politika te ih informirati o izazovima, preprekama i potrebnim promjenama u sustavu odgoja i obrazovanja sa svrhom poboljšanja obrazovanja o EU-u.

Bijele knjige odnose se na obrazovanje o EU-u u Francuskoj, Njemačkoj, Portugalu, Hrvatskoj i Španjolskoj, a uključuju i zajedničku bijelu knjigu koja usporedno predstavlja stanje u državama sudionicama projekta te su dostupne na mrežnoj stranici projekta. Ova Bijela knjiga usredotočuje se na obrazovanje i poučavanje o EU-u u Hrvatskoj.

¹ Autor teksta je partnerska organizacija Asociación Caminos.

Sažetak²

Od prosinca 2020. do lipnja 2021. projektni partneri proveli su upitnike i fokus-grupe s ravnateljima, stručnim suradnicima, nastavnicima i učenicima³. Partneri su prikupili 1283 upitnika među učenicima, 675 među nastavnicima i 80 među ravnateljima te su proveli niz fokus-grupa s nastavnicima iz partnerskih zemalja. Sudionici ovih istraživanja dolaze iz javnih i privatnih srednjih škola, općih srednjih škola bez specijalizacije, strukovnih škola i centara za osposobljavanje.

Važnost obrazovanja o Europskoj uniji

Kako bi tema Europske unije bila obuhvaćena školskim kurikulumom, obrazovanje o EU-u mora se smatrati prioritetnim u državi. Kako je rekao jedan od sudionika istraživanja, razlog njegova zanimanja za EU je jednostavan – živi u Europi. Međutim, kakvu važnost obrazovanje o EU-u doista ima u partnerskim državama? Smatra li se ono važnim aspektom obrazovanja?

Iako su se svi intervjuirani ravnatelji u Španjolskoj, Njemačkoj i Portugalu složili da je obrazovanje o EU-u barem donekle važno za njihovu zemlju, samo 57 % ravnatelja u Francuskoj smatra ga umjereno važnim. Istodobno, oko 89 % ravnatelja u Hrvatskoj smatra da je obrazovanje o EU-u donekle ili u potpunosti važno. Navedene podatke ne smijemo poopćavati i smatrati pokazateljem trenutačne situacije u zemljama sudionicama. Oni samo daju uvid u stanje u školama u kojima se provodilo istraživanje.

Sloboda škola u postavljanju vlastitih obrazovnih prioriteta

Iako je važno kako ravnatelji i stručni suradnici razmišljaju o obrazovanju o EU-u jer oni mogu dati na važnosti određenih izvannastavnih aktivnosti, školskih projekata i sličnih aktivnosti u svojim ustanovama, važno je znati da oni ne odlučuju uvijek o tome koje teme uključiti u kurikulum. Ponekad je on određen nacionalnim okvirom i ovisno o njemu škola može odlučiti o svojim predmetima, temama i nastavnim sadržajima.

Sve partnerske zemlje imaju opći obrazovni okvir koji postavlja nacionalna vlada, savezna država ili odgovarajuće regionalno tijelo. U Francuskoj Ministarstvo nacionalnog obrazovanja utvrđuje program za škole, pri čemu 80 % ravnatelja navodi da nema utjecaja nad predmetima koji će se poučavati. No imaju prostora za posebne aktivnosti kroz školske projekte, posebno u privatnim školama.

U Portugalu nacionalni kurikulum također određuje njihovo Ministarstvo obrazovanja, međutim postoji razlika između javnih škola koje nemaju slobodu u oblikovanju kurikulumu i privatnih škola koje u određenoj mjeri mogu prilagoditi svoj kurikulum. U tom pogledu razlike između javnog i privatnog obrazovnog sektora slične su u tim dvjema zemljama.

Više od 65 % ravnatelja u Hrvatskoj također navodi da nacionalni okvir većinom propisuje njihov opći kurikulum, a većina naglašava da imaju određenu slobodu u detaljnoj izradi školskog kurikulumu.

Za razliku od drugih zemalja, španjolski i njemački obrazovni okvir postavlja regionalne vlasti. U Njemačkoj kurikulum osmišljava savezna država te se, ovisno o vrsti, školama daje određena sloboda u postavljanju vlastitih prioriteta. Svi ravnatelji u Njemačkoj složili su se da mogu prilagoditi okvir vlastitim prioritetima.

U Španjolskoj kurikulum postavlja autonomna zajednica umjesto nacionalne vlade, uz određenu slobodu škola u njegovoj prilagodbi sve dok se program pridržava unaprijed postavljenih prioriteta zajednice.

² Autor teksta je partnerska organizacija Asociación Caminos.

³ Izrazi koji se upotrebljavaju u ovome radu, a koji imaju rodno značenje, bez obzira jesu li korišteni u muškome ili ženskome rodu, neutralni su i jednako obuhvaćaju sva rodna značenja.

Predmeti koji pokrivaju obrazovanje o EU-u

Naše istraživanje pokazalo je različite rezultate o tome što ravnatelji (Tablica 1) i nastavnici (Tablica 2) smatraju koji bi predmeti trebali uključivati obrazovanje o EU-u.

| Predmet | Hrvatska | Francuska | Njemačka | Portugal | Španjolska |
|-------------------------------|----------|-----------|----------|----------|------------|
| Povijest | 63 % | 26 % | 67 % | 60 % | // |
| Geografija | 84 % | 26 % | 67 % | 80 % | 67 % |
| Građanski odgoj i obrazovanje | 42 % | 26 % | 33 % | 60 % | // |
| Strani jezici | 52 % | 22 % | // | 20 % | 100 % |
| Politika | 86 % | // | 100 % | // | // |
| Ekonomija | 86 % | // | // | 20 % | // |

Tablica 1. Mišljenje ravnatelja o predmetima koji bi trebali uključivati obrazovanje o EU-u. Svi brojevi zaokruženi su na najbliži puni postotak. "/" označava 0 %.

| Predmet | Hrvatska | Francuska | Njemačka | Portugal | Španjolska |
|-------------------------------|----------|-----------|----------|----------|------------|
| Povijest | 18 % | 23 % | 44 % | 82 % | 85 % |
| Geografija | 24 % | 14 % | 15 % | 82 % | 85 % |
| Građanski odgoj i obrazovanje | 2 % | 30 % | 3 % | 84 % | 38 % |
| Strani jezici | 5-8 %* | 21 % | 17 % | 48 % | 60 % |
| Politika | 24 % | // | 86 % | 48 % | 58 % |
| Ekonomija | 24 % | 6 % | 25 % | 53 % | 5 % |
| Društvene znanosti | 3 %** | 6 % | 53 % | 52 % | 53 % |

Tablica 2. Mišljenje nastavnika o predmetima koji bi trebali uključivati obrazovanje o EU-u. Svi brojevi zaokruženi su na najbliži puni postotak. "/" označava 0%. * Uključuje spominjanje "stranih jezika", "engleskog jezika" i "njemačkog jezika". ** Sociologija

Dok su se ravnatelji i nastavnici iz svih zemalja složili kako Geografija uključuje obrazovanje o EU-u u određenoj mjeri, nisu se složili oko toga koliko bi ono trebalo biti uključeno u druge predmete, ponekad i s velikom razlikom između nastavnika i ravnatelja.

Kada se gledaju rezultati, mora se uzeti u obzir da ne pokrivaju svi predmeti obrazovanje o EU-u u istoj mjeri. Neki pokrivaju temu jer je ona obavezan dio nastavnog programa, dok je neki nastavnici obrađuju na dobrovoljnoj osnovi u sklopu svojih predmeta. Tako oko 53 % nastavnika u Hrvatskoj nije bilo sigurno je li obrazovanje o EU-u dio obaveznoga kurikuluma, dok u Njemačkoj jest obavezni dio nastave.

Prepreke i izazovi koje su identificirali nastavnici/ravnatelji

U našem istraživanju identificirano je jedanaest razloga zašto ravnatelji i nastavnici ne uključuju poučavanja o EU-u u nastavu:

- Vremensko ograničenje. Nastavnici nemaju dovoljno vremena za pripremu i za obradu teme. Mnogi nastavnici komentirali su kako je kurikulum već preopterećen drugim sadržajima.
- Nedostatak potrebnih sredstava i financijske potpore.
- Nedostatak stručnog osposobljavanja nastavnika za uključivanje obrazovanja o EU-u u nastavu.
- Nedostatak motivacije ili interesa. Ravnatelji su posebno istaknuli nedostatak interesa nastavnika i učenika kao razlog zbog kojeg se tema ne uključuje u nastavu.
- Tema nije prioritet u kurikulumu. Neki nastavnici naveli su kako je manja vjerojatnost da će obrađivati temu EU-a na svojem predmetu jer ona, prema njihovu mišljenju, nije prioritet.
- Više nastavnika i ravnatelja navodi neprilagođenost izvora i materijala kao problem za uključivanje teme u nastavu. Mnogi izvori nisu prilagođeni školskom okruženju, nastavi i predmetu, što ih sprječava u korištenju materijala.
- Nedostatak ostalih resursa (tehnički resursi, materijali, osoblje itd.).
- Nedovoljna podrška njihove ustanove. Neki nastavnici naveli su nedostatnu podršku svoje ustanove, ravnatelja, kolega i drugih dionika kao razlog što nisu mogli uključiti obrazovanje o EU-u u svoje predmete.

- Previše sadržaja. Nastavnici iz Njemačke i Španjolske primijetili su da je tema toliko opsežna i detaljna da je teško izdvojiti važne aspekte o kojima bi trebalo poučavati učenike.
- Nema povezanosti/prioriteta predmeta. Sudionici istraživanja izjavili su da nema poveznica između njihova predmeta i obrazovanja o EU-u, dok su neki nastavnici i ravnatelji primijetili da često druge teme imaju prioritet, što za posljedicu ima to da se tema o EU-u ne obrađuje na satu.
- Neupoznatost s europskim projektima i programima. Istraživanje je pokazalo kako mnogi nastavnici nisu dovoljno upoznati s programima i inicijativama ni na europskoj, ni na nacionalnoj razini o uključivanju obrazovanja o EU-u u škole. Najpoznatiji program među nastavnicima je Erasmus+, dok su drugi transnacionalni programi poput eTwinninga ili nacionalni projekti nastavnicima manje poznati.

Sigurnost u znanje o EU-u

Naše istraživanje ispitivalo je koliko su nastavnici i učenici sigurni u svoje znanje o EU-u (Tablica 3).

| Sigurnost u... | Hrvatska | Francuska | Njemačka | Portugal | Španjolska |
|---|----------|-----------|----------|----------|------------|
| Opće znanje o EU-u, institucije i gospodarska struktura i utjecaj | 46 % | 58 % | 78 % | 69 % | 33 % |
| Društveni i građanski utjecaj i procesi EU-a | 46 % | 47 % | 67 % | 74 % | 33 % |
| Povijest i razvoj EU-a | 57 % | 57 % | 76 % | 71 % | 33 % |
| Kultura i kulturno naslijeđe EU-a | 59 % | 52 % | 62 % | 70 % | 28 % |

Tablica 3. Samopouzdanje nastavnika u znanje o EU-u (sve zemlje). Svi brojevi zaokruženi su na najbliži puni postotak. Pozitivno povjerenje uzima se iz odgovora „Potpuno se slažem.“ i „Slažem se.“ na odgovarajuća pitanja.

Valja napomenuti da su većina ispitanih nastavnika u Francuskoj nastavnici Povijesti i Geografije, pa su više sigurni u svoje poznavanje EU-a jer je to sastavni dio njihova predmeta i inicijalne pripreme za nastavnički poziv. Većina nastavnika u Njemačkoj isto se tako osjeća sigurno u svoje znanje o EU-u, a 79 % ih je izjavilo da smatra da bi njima i njihovim kolegama koristilo dodatno usavršavanje.

Masno ostisnuti brojevi u Tablici 4 prikazuju postotak učenika koji se osjećaju sigurno u navedenom području, dok brojevi u kurzivu prikazuju postotke osjećaja nesigurnosti u vezi s temom.

| Sigurnost u... | Hrvatska | Francuska | Njemačka | Portugal | Španjolska |
|---|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Opće znanje o EU-u | 55 % | 47 % | 58 % | 60 % | 62 % |
| Navedite sve zemlje članice EU | 50 % | 64 % | 38 % | 39 % | 56 % |
| Svrha Europskog parlamenta | 56 % | 60 % | 62 % | 45 % | 72 % |
| Svrha Europske komisije | 71 % | 67 % | 36 % | 46 % | 73 % |
| Poznavanje svih institucija EU-a | 74 % | 68 % | 30 % | 39 % | 76 % |
| Nastanak i razvoj EU-a | 52 % | 53 % | 49 % | 71 % | 54 % |
| Utjecaj EU-a na njihovu zemlju | 69 % | 45 % | 66 % | 68 % | 55 % |
| Različite kulture i kulturne predrasude | 61 % | 41 % | 50 % | 62 % | 51 % |

Tablica 4. Sigurnost učenika u znanje o EU-u (sve zemlje). Svi brojevi zaokruženi su na najbliži puni postotak. Pozitivno povjerenje uzima se iz odgovora „Potpuno se slažem.“ i „Slažem se.“ na odgovarajuća pitanja. Negativno povjerenje računa se s odgovorima „Ne slažem se.“ i „U potpunosti se ne slažem.“.

U svim zemljama istraživanje je pokazalo da većina učenika tvrdi kako bi htjeli učiti o EU-u te da su zainteresirani da saznaju više informacija.

Ravnatelji, nastavnici i učenici identificirali su više izazova u poboljšanju obrazovanja o EU-u te su iskazali interes da ga se više uključuje u nastavu i učenje. Fokus-grupe pokazale su kako mnogi nastavnici ističu potrebu za jasnim i strukturiranim materijalima koji se mogu lako koristiti i prilagoditi njihovim predmetima, što odgovara rezultatima ankete da moraju imati vremena za pripremu svih materijala. Rezultati istraživanja pokazuju da postoji opći interes, kako kod učenika, tako i kod nastavnika.

Metodologija

Ova Bijela knjiga izrađena je na temelju nekoliko izvora podataka, što uključuje prikupljanje i analizu javno dostupnih baza podataka i objavljenih izvještaja istraživanja, razgovor s dionicima u odgojno-obrazovnom sustavu, provedbu upitnika s ravnateljima i stručnim suradnicima⁴, učiteljima i učenicima te fokus-grupe s učiteljima. Detaljan opis svih korištenih metoda nalazi se u nastavku ovog poglavlja.

Postojeći izvori i studije

Na početku su prikupljeni podatci iz javno dostupnih baza podataka te relevantna objavljena istraživanja koja se odnose na predmet ove Bijele knjige. Najveći dio izvora različita su istraživanja koja su provedena s učiteljima i učenicima na temu poznavanja EU-a i zastupljenosti tema o EU-u u nastavi. Također, dio izvora obuhvaća i istraživanja o građanskim kompetencijama djece i mladih. Svi korišteni izvori navedeni su na kraju.

Intervjui s dionicima

U svrhu provedbe razgovora s dionicima odgojno-obrazovnog sustava na početku su provedene dvije usporedne aktivnosti. Prvo je partner na projektu, Asociación Caminos iz Španjolske, izradio prijedlog protokola prema kojem će se provoditi razgovori. Nakon savjetovanja među partnerskim organizacijama usvojena je konačna inačica protokola koja sadrži osam pitanja zajedno s potpitanjima. Na temelju dogovorenog protokola razgovora partneri su u svojim državama pozvali predstavnike dionika odgojno-obrazovnog sustava s kojima su proveli razgovore.

Forum za slobodu odgoja identificirao je šest dionika odgojno-obrazovnog sustava od kojih je pet bilo iz državne uprave, a jedan iz međunarodne organizacije koja djeluje u Hrvatskoj. Svima su poslani dopisi s pozivom na sudjelovanje koji je sadržavao opis projekta, ciljeve istraživanja te prijevod upitnika.

Od šestero pozvanih dionika petero ih se odazvalo. S njih četvero razgovor je proveden usmeno te je transkribiran i analizirani programom MS Word, a s jednim dionikom dopisno. Razgovori su održani od studenog 2020. do siječnja 2021.

Upitnici za ravnatelje, stručne suradnike, nastavnike i učenike

Partner na projektu, Asociación Caminos iz Španjolske, izradio je prijedlog upitnika za ravnatelje, nastavnike i učenike koji su nakon savjetovanja unutar konzorcija bili usvojeni, nakon čega su prevedeni. Temeljem ustaljene prakse Forum za slobodu odgoja 21. prosinca 2020. uputio je molbu za mišljenje Ministarstvu znanosti i obrazovanja koja je sadržavala opis projekta i istraživanja te prevedene upitnike. Na temelju pozitivnog stručnog mišljenja Agencije za odgoj i obrazovanje od 22. siječnja 2021. nadležno Ministarstvo dalo je potporu provedbi projekta dopisom od 2. veljače 2021.

Forum za slobodu odgoja 4. siječnja 2021. objavio je Poziv na sudjelovanje u projektnoj aktivnosti. Poziv je bio usmjeren na odgojno-obrazovne radnike srednjih škola koji u sklopu provedbe projektne aktivnosti trebaju osigurati ispunjavanje upitnika od strane ravnatelja i/ili stručnih suradnika odgojno-obrazovne ustanove, najmanje petero odgojno-obrazovnih radnika i najmanje desetero učenika. Prijave su se prikupljale od 4. do 24. siječnja 2021., a na poziv se prijavilo 92 odgojno-obrazovnih radnika iz 33 srednje škole. Svim prijavljenim odgojno-obrazovnim radnicima dostavljen je protokol s opisom provedbe upitnika te poveznice na njih. Poseban naglasak stavljen je na koordinaciju ispunjavanja upitnika u školama iz kojih se prijavilo više odgojno-obrazovnih radnika.

⁴ Stručni suradnici u hrvatskom obrazovnom sustavu su psiholozi, pedagozi, knjižničari i drugi.

Ispunjavanje upitnika provodilo se od 10. veljače do 1. travnja 2021., a upitnik je obuhvatio 62 ravnatelja i/ili stručnih suradnika te 313 nastavnika iz 29 škola te 578 učenika iz 31 škole.

Po završetku ispunjavanja upitnici su preuzeti s platforme *SoSci Survey*, a čišćenje i analiza upitnika provedena je u programu MS Excel. Socio-demografske karakteristike uzorka navedene su u dodatku ovog dokumenta.

Razgovori s nastavnicima

Kao i u prethodnim slučajevima španjolski partner Asociación Caminos razvio je protokol za fokus-grupe s nastavnicima. Protokol je prihvaćen nakon savjetovanja s konzorcijem nakon čega su partneri proveli fokus-grupe.

Forum za slobodu odgoja uputio je poziv svim nastavnicima koji sudjeluju u provedbi upitnika da sudjeluju i u ovoj aktivnosti. Sudjelovalo je 20 nastavnica, od kojih osam predaje u strukovnim školama, osam u gimnazijama te četiri nastavnice srednje škole.

Fokus-grupe provedene su tijekom travnja 2021. preko platforme Zoom, s prosječnim trajanjem od sat i pol. Razgovori su prepisani i analizirani pomoću MS Worda. Dio odgovora ispitanica prikupljen je pomoću platforme Padlet.

Ograničenja

Ovo istraživanje nije provedeno na reprezentativnom uzorku, što treba imati na umu tijekom čitanja i korištenja prikazanih rezultata.

Iako su sve srednje škole u Republici Hrvatskoj imale istu priliku prijaviti se za sudjelovanje u projektu s obzirom na to da je poziv objavljen na mrežnoj stranici Foruma za slobodu odgoja te je bio javno dostupan, valja napomenuti kako većina škola sudionica ovog projekta provodi ili je provodila program „Škola ambasador Europskog parlamenta”. To ima značajan utjecaj na odgovore, što isto tako treba imati na umu prilikom čitanja ili korištenja ovog dokumenta.

Stavovi prema EU-u

Općenito govoreći građani i građanke Hrvatske pozitivno gledaju na Europsku uniju. Prema Standardnom Eurobarometru br. 94⁵ više od polovice ispitanika (51 %) ima pozitivan stav prema EU-u, a isti postotak ispitanika kaže da imaju povjerenja u EU, što je iznad prosjeka EU-a⁶.

EU ima mnogo veći značaj među učenicima u osmoj godini osnovnoškolskog obrazovanja. Prema studiji ICCS 2016 (Losito i sur. 2018.), 98 % učenika smatra se europskim građanima, 95 % je ponosno što živi u Europi, 89 % učenika se prije svega osjeća kao građanin Europe, a zatim i svijeta. Nadalje, 85 % učenika osjeća se kao dio EU-a, a 90 % hrvatskih učenika ponosno je što je Hrvatska država članica EU-a.

Nasuprot ovom istraživanju, drugo istraživanje s mladima od 14 do 30 godina bilježi pad identitetskih veza s Europom, pa je u tom istraživanju 68 % ispitanika reklo da se vide kao europski građani (Gvozdanović i sur. 2019.).

Stav nastavnika o EU-u

U upitnicima smo pitali nastavnike i učenike kako oni vide EU. Gotovo dvije trećine nastavnika (65%) izražava pozitivan stav o EU-u, 30 % neutralan, a 5 % negativan. Nastavnici s pozitivnim stavom vide EU kao:

Zajednicu koja osnažuje svaku individualnu naciju, pruža pojedincima mogućnost razvoja u području obrazovanja i karijere, a državama članicama međusobnu suradnju i potporu. (nastavnik:ica, strukovna škola)

Zajednicu europskih država s jednakim vrijednostima i ciljem. (nastavnik:ica, gimnazija)

Kao jednu, ponajviše kao ekonomsku i političku uniju više europskih država čiji je cilj unaprijediti sve europske zemlje i poticati zajedništvo i suradnju. (nastavnik:ica, strukovna škola)

Kao odlično mjesto za život; zajednicu različitih koji ostvaruju suradnju na mnogim planovima, a koja razvija solidarnost, zajednica koja je očuvala mir i slobodu. (nastavnik:ica, gimnazija)

Kao svoj dom i dom svojih prijatelja iz drugih zemalja, kao mjesto susreta i osiguranje mira na europskom tlu, kao mjesto razmjene iskustava i mišljenja, kao ujedinjenost u različitosti. (nastavnik:ica, strukovna škola)

Kao uniju različitih zemalja koje zajedno rade na poboljšanju svake države članice i stvaranja konkurentnosti SAD-u i Kini. (nastavnik:ica, gimnazija)

Kao svoju domovinu koju žele cijelu proputovati, trgovce obići, ljude upoznavati, jezike slušati, jela isprobati. (imam još puno posla). (nastavnik:ica, strukovna škola)

Kao jednu zajednicu različitih kultura sa zajedničkim društveno-povijesnim diskursom: zajednicu koja omogućuje održanje mira, rasta i razvoja. (nastavnik:ica, gimnazija)

⁵ Izvješće o javnom mnijenju u Europskoj uniji (europa.eu, 2021.)

⁶ Prosjek EU-a je 49 % (Standardni Eurobarometar br. 94, europa.eu, 2021.)

Nastavnici koji imaju neutralan stav o EU-u često samo navode uobičajenu definiciju EU-a, dok drugi dio njih uglavnom ističe ekonomsku prirodu procesa ujedinjenja europskih država. Ti nastavnici vide EU kao nužnost u suvremenom svijetu te kao vrlo složenu „super državu“:

Kao izuzetno dobro zamišljenu ideju koja se polako počinje topiti, osobito sad u vrijeme epidemiološke situacije, kad je evidentno da ne postoji ravnopravnost i jednakost među zemljama EU-a. (nastavnik:ica, strukovna škola)

Zvuči dobro u teoriji, ali ne funkcionira u potpunosti, ne gleda se svih jednako, kao što to i inače biva u svijetu. (nastavnik:ica, gimnazija)

Situacija s pandemijom potaknula je neke nastavnike da na EU gledaju kao na:

Ne više tako dobro organiziranu i sigurnu organizaciju kao prije. (nastavnik:ica, strukovna škola).

Ispitanici s negativnim stavom spominju kako je EU prekomplicirana, neorganizirana, birokratska i nedovoljno ujedinjena:

Kao nužno zlo u kojem veliki odlučuju u ime malih. (nastavnik:ica, strukovna škola)

Kao politički projekt nastao zbog protuteže rastućim ekonomijama svijeta, tvorevina koja neće još dugo. (nastavnik:ica, strukovna škola).

Upravljanje pandemijom u EU-u pridonijelo je negativnim stavovima nekih nastavnika:

[Vidim EU] negativno, što je posebno izraženo u sadašnje vrijeme pandemije, vidljivo kroz nedostatak samostalnosti u odlučivanju o nekim važnim stvarima. (nastavnik:ica, strukovna škola).

Bez obzira na osobni pogled na EU, nastavnici ipak u njoj vide mogućnosti za sljedeće generacije. To je vidljivo kod velike većine koja se slaže s tvrdnjom „EU je važna za buduće generacije“. Čak 93 % nastavnika i 89 % ravnatelja i stručnih suradnika slaže se ili se u potpunosti slaže s tom tvrdnjom naglašavajući velik potencijal koji EU ima, posebno za mlađe naraštaje kojima će EU u potpunosti biti životni prostor. Nastavnici su to spomenuli i u fokus-grupama odgovarajući na pitanje zašto bi učenici trebali učiti o EU-u.

Govoriti o EU-u je izuzetno bitno jer je to na kraju krajeva i naš životni prostor. (nastavnica, gimnazija)

Mislim da su važne i edukativne metode upućene na ono što je važno da znaju, da nije Komisija isto što i hrvatska Vlada i da je razlika između hrvatskog i europskog parlamenta, ali isto tako da oni to shvate kao svoj prostor života. (nastavnica, gimnazija)

Stav učenika o EU-u

Pitali smo učenike koliko se slažu ili ne slažu s nekoliko izjava o EU-u. Kao što se može vidjeti u Tablici 5, učenici se u velikoj mjeri slažu sa svim tvrdnjama: 84 % slaže se ili se u potpunosti slaže s tvrdnjom da EU ima izravan utjecaj na svoje građane kao i na same učenike, a 83 % učenika slaže se s tvrdnjom da EU gospodarski dominira državama članicama. Isto tako 70 % učenika slaže se s tvrdnjom da je EU uglavnom administrativna organizacija, dok se 30 % učenika ne slaže s tom tvrdnjom.

| Izjave | U potpunosti se ne slažem. | Ne slažem se. | Slažem se. | U potpunosti se slažem. | Prosjeak |
|---|-----------------------------------|----------------------|-------------------|--------------------------------|-----------------|
| Mislim da je EU uglavnom administrativna organizacija. | 4 % | 26 % | 55 % | 15 % | 2,80 |
| Mislim da EU ima uglavnom gospodarski utjecaj na države članice. | 3 % | 15 % | 64 % | 19 % | 2,99 |
| Mislim da EU ima društveni i građanski utjecaj na europsko stanovništvo i mene. | 2 % | 14 % | 64 % | 20 % | 3,02 |

Tablica 5. Stav učenika o EU-u

Europska unija u kurikulumu

EU u nacionalnom kurikulumu

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi⁷ određuje da su nacionalni kurikulum, nastavni planovi i programi te školski kurikulum jedina osnova za poučavanja u školama (čl. 26). Ministar obrazovanja ima ovlast donijeti nacionalni kurikulum i srodne dokumente (čl. 27.), a školski odbor zadužen je za donošenje školskog kurikuluma (čl. 28.). Iz opisanih zakonskih odredbi jasno je da središnja obrazovna vlast ima najveći utjecaj u određivanju onoga što se uči u školama. Točnije, Ministarstvo obrazovanja usvajanjem nacionalnoga kurikuluma i srodnih dokumenata usmjerava sadržaj i ishode odgoja i obrazovanja.

U istraživanju smo pitali ravnatelje i stručne suradnike je li obrazovanje o EU-u prioritet u hrvatskom obrazovnom sustavu. Oni dijele mišljenje da je obrazovanje o EU-u donekle ili vrlo važno u Hrvatskoj. Točnije, tako misli 38 od 42 ravnatelja i stručnih suradnika. Međutim, 41 od 42 ravnatelja i stručnih suradnika izražava potrebu za daljnjim poboljšanjem obrazovanja o EU-u u školama. Njihove preporuke naglašavaju potrebu modernizacije kurikuluma, integriranja i koreliranja obrazovanja o EU-u u druge predmete, produblivanja sadržaja o EU-u, više aktivnosti informiranja učenika i više mogućnosti za usavršavanja nastavnika. S druge strane nastavnici ne dijele u potpunosti neka od mišljenja ravnatelja i stručnih suradnika. Više od 71 % nastavnika koji su sudjelovali u istraživanju ne slažu se ili se u potpunosti ne slažu s tvrdnjom „Mislim da je obrazovanje o EU-u već značajan dio obveznog obrazovanja u mojoj državi“.

Koncept europske dimenzije u obrazovanju (Ledić i Turk 2013: 188) može se kategorizirati u četiri skupine indikatora: europsko društvo znanja, europske vrijednosti, identitet te suvremeni pristupi učenju. Kako bismo stekli potpunu sliku o prisutnosti navedenih indikatora u ovoj temi, korisno je pogledati nacionalni okvir kurikuluma kako bi se utvrdilo kako je obrazovanje o EU-u postavljeno i koliko je uopće prisutno. U preliminarnom, još neobjavljenom istraživanju Foruma za slobodu odgoja o prisutnosti Građanskog odgoja i obrazovanja u postojećim kurikulumima, od oko 8.245 analiziranih obrazovnih ishoda u 16 obveznih predmeta, sedam međupredmetnih tema i četiri izborna predmeta nađena su ukupno 33 odgojno-obrazovna ishoda koji su izravno ili neizravno povezani s EU-om. Iz ove analize vidljivo je da hrvatski učenici počinju učiti o EU-u u drugom obrazovnom ciklusu (od četvrtog do šestog razreda) i nastavljaju učiti sve do kraja srednjoškolskog obrazovanja. Obrazovanje o EU-u najprisutnije je u kurikulumu predmeta Geografije. Ostali predmeti koji pokrivaju obrazovanje o EU-u su Etika, Hrvatski jezik, Povijest i Građanski odgoj i obrazovanje⁸.

Rezultati analize kurikuluma u skladu su s odgovorima ravnatelja i stručnih suradnika na pitanje o procjeni koliko su određene teme o EU-u prisutne u kurikulumu. Kao što je prikazano u Tablici 6, tema koja je najviše zastupljena u kurikulumima odnosi se na temu geografije Europe koju kurikulum detaljno pokriva ili je ona njegov obvezni dio. Sljedeće tri najprisutnije teme odnose se na europsku povijest, europsku kulturu i radne jezike EU-a (engleski, njemački i francuski). Teme kao što su europska kulturna baština, politike i institucije EU-a, društveni i građanski utjecaj EU-a, gospodarski i pravni utjecaj EU-a, identitet i državljanstvo EU-a kao i drugi („neradni“) jezici EU-a spominju se u predmetima ili se u sklopu njih učenicima daju osnovne informacije.

⁷ Narodne novine [Narodne novine] br. NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152 /14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20

⁸ U sadašnjim okvirima Građanski odgoj i obrazovanje jedna je od sedam međupredmetnih tema.

| | Tema nije obrađena. | Tema se spominje u predmetima. | Uključeno je osnovno znanje. | Tema je detaljno obrađena. | Tema je sastavni dio i prioritet. | Prosjek |
|--|---------------------|--------------------------------|------------------------------|----------------------------|-----------------------------------|---------|
| Radni jezici EU-a (engleski, francuski, njemački) | 3 % | 24 % | 30 % | 19 % | 24 % | 3,38 |
| Europska geografija | 3 % | 27 % | 24 % | 35 % | 11 % | 3,24 |
| Europska povijest | 0 % | 21 % | 45 % | 24 % | 11 % | 3,24 |
| Europske kulture | 0 % | 37 % | 39 % | 18 % | 5 % | 2,92 |
| Europska kulturna baština (npr. kulturna obilježja, glazba itd.) | 0 % | 35 % | 49 % | 11 % | 5 % | 2,86 |
| Europska unija (politika, institucije) | 3 % | 38 % | 46 % | 11 % | 3 % | 2,73 |
| Europska unija (društveni i građanski utjecaj) | 3 % | 47 % | 39 % | 11 % | 0 % | 2,58 |
| Europska unija (gospodarski i pravni utjecaj) | 3 % | 54 % | 32 % | 11 % | 0 % | 2,51 |
| Europski identitet i državljanstvo | 5 % | 45 % | 47 % | 3 % | 0 % | 2,47 |
| Službeni jezici EU-a (osim engleskog, francuskog, njemačkog) | 26 % | 42 % | 21 % | 8 % | 3 % | 2,18 |

Tablica 6. Prisutnost određenih tema o Europskoj uniji u školskim predmetima

Unatoč svemu navedenom, teme vezane za EU prisutne su u vrlo malom dijelu kurikuluma. Prema nastavnicima kurikulum je kao okosnica poučavanja o EU-u nedostatan.

Možemo kurikulum zaboraviti. Sve ovisi od nastavnika do nastavnika. (nastavnica, srednja škola)

Oni koji pišu te kurikulume, do njih nije došla ta stvarnost i problem u nastavi. (nastavnica, gimnazija)

Kurikulum je baš štur i to se radi samo da se odradi. (nastavnica, strukovna škola)

EU u školskim kurikulumima

Škole imaju određenu razinu autonomije kako bi izrazile svoju posebnost ili naglasile određena kurikularna područja. Vrlo je teško precizno procijeniti koliko su škole autonomne u njegovu oblikovanju. Najveći broj (27) ravnatelja i stručnih suradnika koji su sudjelovali u istraživanju kaže da nacionalni okvir propisuje većinu školskoga kurikuluma. Pet ravnatelja i stručnih suradnika tvrdi da nacionalni kurikulum određuje sve, a isti broj ravnatelja i stručnih suradnika tvrdi da većinu školskoga kurikuluma razvijaju samostalno ili da nacionalni okvir propisuje polovicu, dok polovicu škola određuje samostalno.

U istraživanju smo pitali ravnatelje i stručne suradnike, nastavnike i učenike je li obrazovanje o EU-u prisutno u kurikulumu njihovih škola. Na pitanje uključuje li školski kurikulum obvezne sadržaje o EU-u, 44,7 % ravnatelja i stručnih suradnika odgovorilo je pozitivno. Nadalje, 58 % ravnatelja i stručnih suradnika slaže se ili se u potpunosti slaže s tvrdnjom „Obrazovna ustanova u kojoj radim uvelike podržava obrazovanje o Europskoj uniji i pokriva ga u svakom razredu što je više moguće“.

Pitali smo nastavnike pruža li školski kurikulum obrazovanje o EU-u u jednom ili više obveznih ili izbornih predmeta (vidi Tablicu 7). Zanimljivo je da između 41 % i 53 % nastavnika ne zna obuhvaća li školski kurikulum obrazovanje o EU-u. Od onih koji su odgovorili na pitanja 48,44 % kaže da je obrazovanje o EU-u prisutno u jednom ili više obveznih predmeta, a 34,16 % kaže da su europske teme obuhvaćene jednim ili više izbornih predmeta.

| | Da. | Ne. | Ne znam. |
|---------------------------------------|---------|---------|----------|
| Iz jednog ili više obaveznih predmeta | 48,44 % | 10,03 % | 41,52 % |
| Iz jednog ili više izbornih predmeta | 34,16 % | 12,46 % | 53,38 % |

Tablica 7. Prisutnost sadržaja o EU-u u školskom kurikulumu (nastavnici)

Pitali smo i učenike uče li o EU-u u školi. Tako je 78,3 % učenika odgovorilo pozitivno, a 21,7 % je reklo da ne uče o EU-u u školi. Ovdje je vrijedno spomenuti rezultate studije ICCS iz 2016. (Losito i sur. 2018.). U tom istraživanju 71 % učenika tvrdi da je imalo priliku upoznati politički i gospodarski sustav europskih zemalja, a 73 % je imalo priliku upoznati politička i društvena pitanja u europskim zemljama. Prema njihovim riječima 92 % učenika kaže da su imali priliku upoznati europsku povijest, a 74 % je imalo priliku naučiti o političkim i gospodarskim integracijama među europskim zemljama.

PROVEDBA I PRAKSE

Kapaciteti nastavnika za poučavanje o EU-u

U novim područjima obrazovanja učitelji se često osjećaju nedovoljno pripremljenim za predavanje i potrebno im je dulje razdoblje pripreme. (...) Potrebna je prethodna obuka učitelja, praćena kontinuiranom podrškom za profesionalni razvoj, kao i materijalna podrška školama uključena u dodatne aktivnosti. (...) Visokoškolske bi ustanove trebale mijenjati i prilagođavati svoj program kako bi bile fleksibilnije i mogle pružiti podršku nastavnicima. (predstavnicica dionika odgojno-obrazovnog sustava)

Kao što se vidi iz citata, a potkrijepljeno tvrdnjama nastavnika u upitniku, predmeti i obrazovni programi na visokim učilištima na kojima se obrazuju budući nastavnici ne pokrivaju teme o EU-u. Štoviše, u našem istraživanju 70 % nastavnika navodi da nisu učili o EU-u tijekom sveučilišnog obrazovanja. Na primjer, u istraživanju o prisutnosti europske dimenzije u obrazovanju školskih pedagoga Ledić i Turk (2014: 276) zaključuju kako visokoškolski programi studija pedagogije te programi stručnog usavršavanja u Hrvatskoj ne pridonose razvoju kompetencija glede europske dimenzije u obrazovanju školskih pedagoga.

To upućuje na to da formalno obrazovanje ne priprema buduće nastavnike ni sadržajno, ni metodički za poučavanje o EU-u. Iznimno, s obzirom na prirodu područja u visokoškolskim programima poput povijesti, političkih znanosti, sociologije, geografije i drugih društvenih usmjerenja, neke od tema o EU-u su ugrađene u cjelokupni fakultetski kurikulum. Međutim, nedostaje priprema za metodičke pristupe i strategije integriranja i povezivanja europskih tema u nastavne predmete i međupredmetne teme. Ovdje također valja dodati kako stručna usavršavanja pedagoga ne pokrivaju europsku dimenziju u obrazovanju te je potrebno osigurati edukacije koje će ju smjestiti u odgojno-obrazovno okruženje, kako za njih, tako i druge stručne suradnike te nastavno osoblje (Ledić i Turk 2014: 276).

U tom kontekstu željeli smo vidjeti koliko su ravnatelji, stručni suradnici i nastavnici sigurni u svoje znanje o EU-u općenito, ali i o nekim posebnostima. Nešto manje od dvije trećine ravnatelja i stručnih suradnika (Tablica 8) slaže se ili se u potpunosti slaže s tvrdnjom „Imam pouzdanja u svoje znanje o Europskoj uniji“. Točno dvije trećine ravnatelja i stručnih suradnika slaže se ili se potpuno slaže s izjavom „Imam pouzdanja u znanje svojih kolega:ica i nastavnika:ica o Europskoj uniji“.

| | U potpunosti se ne slažem. | Ne slažem se. | Slažem se. | U potpunosti se slažem. | Prosjeak |
|--|----------------------------|---------------|------------|-------------------------|----------|
| Siguran sam u svoje znanje i poučavanje o EU-u. | 0 % | 39 % | 53 % | 8 % | 2,69 |
| Siguran sam u znanje svojih kolega i nastavu o EU-u. | 0 % | 33 % | 56 % | 11 % | 2,78 |

Tablica 8. Sigurnost ravnatelja i stručnih suradnika u znanje o EU-u

U Tablici 9 predstavljeni su podatci o sigurnosti nastavnika u vlastito znanje o pojedinim temama vezanim za EU. Većina nastavnika osjeća se sigurno u svoje znanje o različitim kulturama i kulturnoj baštini EU-a te povijesti i razvoju EU-a. Nastavnici su podijeljeni na pola kada ih se pita koliko se pouzdaju u svoje znanje o društvenom i građanskom utjecaju EU-a, procesima u EU-u i institucijama EU-a, ekonomskoj strukturi te utjecaju.

| | U potpunosti se ne slažem. | Ne slažem se. | Slažem se. | U potpunosti se slažem. | Prosjeak |
|---|----------------------------|---------------|------------|-------------------------|----------|
| Siguran:na sam u svoje znanje o institucijama i ekonomskom sustavu i utjecaju Europske unije. | 6 % | 40 % | 40 % | 6 % | 9 % |
| Siguran:na sam u svoje znanje o društvenom i građanskom utjecaju i procesima u Europskoj uniji. | 7 % | 39 % | 38 % | 8 % | 9 % |
| Siguran:na sam u svoje znanje o povijesti i razvoju Europske unije. | 3 % | 35 % | 47 % | 11 % | 5 % |
| Siguran:na sam u svoje poznavanje različitih kultura i kulturne baštine u Europskoj uniji. | 2 % | 34 % | 48 % | 11 % | 5 % |

Tablica 9. Sigurnost nastavnika u poznavanje određenih aspekata EU-a

Nadalje, i kroz fokus-grupe istraživali smo samopouzdanje nastavnika u poučavanju o EU-u. Percepcija nastavnika o vlastitom znanju, samopouzdanje u poučavanju tema vezanih za EU-a i povjerenje u nastavne metode razlikuju se ovisno o području rada, prethodnom znanju i specijalizaciji. Nastavnici ističu da se kroz vlastito formalno obrazovanje nisu susreli s nastavnim sadržajima koji pokrivaju teme EU-a ni kako metodički pristupiti takvim sadržajima.

Mislim da smo svi tu, ako mogu tako reći, globalno neuki ili samouki. (nastavnica, gimnazija)

S dolaskom materijala o Europskoj uniji naravno da se ne osjećaš kompetentno. Jer na kraju krajeva smo svi morali učiti o tome jer to nije nešto o čemu smo mi imali prilike učiti kroz naše formalno školovanje i na fakultetima. (nastavnica, gimnazija)

Zbog nedostatka formalne pripreme nastavnika tijekom visokoškolskog obrazovanja, nastavnih materijala, ali i sustavne podrške priprema za nastavu najviše ovisi o odgovornosti i motivaciji samih nastavnika.

Mislim da to nije nešto gdje smo mi formalno strašno potkovani, da su to nama još uvijek nove teme. Za mene osobno svaki ulazak u nastavu s tom temom znači jako puno pripreme, na teorijskoj i posebno na praktičnoj jer morate pokazati kakvog to u praksi zapravo odraza ima. Tako da je sve na osobnoj razini. (nastavnica, gimnazija)

Nastavnici najčešće „uče na vlastitoj koži“, čime jačaju vlastite kapacitete.

Kada me pitate što znam, a što ne znam, to je zgodno pitanje. Naravno da su mi europske regulative uvijek onako knap jer se uvijek nešto mijenja i moram imati na umu da trebam stalno nešto provjeravati svoje znanje. (nastavnica, srednja škola)

Ne bih rekla da se tu osjećam sigurno, ne idem u neke detalje i dubinu. I ako me učenici nešto pitaju, uopće mi nije problem reći da ću istražiti ili da istražimo zajedno, ali dio je to opće kulture. Ja bih voljela i više znati. (nastavnica, strukovna škola)

Ja jako malo znam. Kao prvo ne predajem ništa. (...) Saznam ovako, kroz europske zastupnike. Samoinicijativno se o tome educiram koliko me zanima. Tako da me evo sad netko pita od učenika, ne bih bila baš kompetentna za prenošenje znanja. (nastavnica, strukovna škola)

Često se povezuju s drugim nastavnicima razmjenjujući dobre prakse te „krpaju rupe“ u vlastitom znanju.

Vrlo smo slabo potkovani i vrlo malo toga znamo. Većinom se istražuje, zoveš kolege. (nastavnica, strukovna škola)

Ovdje moramo napomenuti da se, pored programa EPAS, nastavnici uvelike oslanjaju na programe ponuđene i od strane civilnog društva. Tako program „Edukacija za EU pismenost“ udruge GONG prepoznaje 30 %, a sudjelovalo je 3 % nastavnika. Drugi program je „Edukacija o EU-u“ Foruma za slobodu odgoja koju prepoznaje 35 % nastavnika, dok ih je 4 % u njoj sudjelovalo.

Predmeti i aktivnosti koji pokrivaju EU

U poglavlju o EU-u u kurikulumu kratko je predstavljen pregled nađenih ishoda povezanih s EU-om. Pitali smo ravnatelje, stručne suradnike i nastavnike o stvarnoj provedbi obrazovanja o EU-u u nastavi, odnosno u sklopu kojih se predmeta sadržaji o EU-u predaju i s kojima se povezuju.

Ravnatelji i stručni suradnici (Tablica 10) tako navode da se sadržaji o EU-u predaju u sklopu Politike i gospodarstva te Geografije u svim srednjim školama. Kod ostalih predmeta možemo vidjeti veću raznolikost ovisno o vrsti srednje škole. Zanimljivo je vidjeti kako su sadržaji o EU-u manje-više zastupljeni u svim navedenim predmetima kada su u pitanju strukovne škole, dok je u slučaju gimnazija težište sadržaja o EU-u u Politici i gospodarstvu te Geografiji.

| | gimnazija | srednja škola | strukovna škola |
|-------------------------------|------------------|----------------------|------------------------|
| Politika i gospodarstvo | 30 % | 36 % | 33 % |
| Geografija | 31 % | 34 % | 34 % |
| Povijest | 25 % | 33 % | 42 % |
| Strani jezici | 15 % | 35 % | 50 % |
| Građanski odgoj i obrazovanje | 25 % | 50 % | 25 % |
| Ostali predmeti | 10 % | 30 % | 60 % |

Tablica 10. Prisutnost obrazovanja o EU-u u pojedinim predmetima prema viđenju ravnatelja i stručnih suradnika

Na pitanje u kojim obveznim predmetima predaju o EU-u, nastavnici potvrđuju ono što su naveli ravnatelji i stručni suradnici. Poučavanje o EU-u prisutno je u Politici i gospodarstvu, Geografiji i Povijesti. Od ostalih predmeta evidentno je da su teme i sadržaji vezani za EU-u prisutni u nastavi stranih jezika te ekonomskoj i pravnoj skupini predmeta u strukovnim školama. Tablica 11 sadrži popis svih obveznih predmeta koji pokrivaju obrazovanje o EU-u prema navodima nastavnika.

| | gimnazija | srednja škola | strukovna škola |
|---------------------------------------|------------------|----------------------|------------------------|
| Politika i gospodarstvo | 23 | 20 | 32 |
| Geografija | 24 | 21 | 26 |
| Povijest | 20 | 15 | 20 |
| Poduzetništvo | | | 11 |
| Engleski jezik | | 5 | 5 |
| Sociologija | 3 | 4 | 1 |
| Osnove ekonomije | | | 8 |
| Strani jezici | 4 | 1 | 3 |
| Njemački jezik | | 5 | 2 |
| Etika | 3 | | 3 |
| Građanski odgoj i obrazovanje | 1 | 1 | 3 |
| Hrvatski jezik | | 1 | 3 |
| Tehnike vanjskotrgovinskog poslovanja | | | 4 |
| Globalno poslovno okruženje | | | 4 |
| Profesionalni tečajevi | | | 2 |
| Tržište | | 2 | |
| Sat razredne zajednice | | | 2 |
| Bankarstvo i osiguranje | | | 2 |
| Uvod u državu i pravo | | | 2 |
| Ekonomska skupina predmeta | | | 2 |
| Trgovinsko poslovanje | | | 1 |
| Pravo | | | 1 |
| Turistička geografija Hrvatske | | | 1 |
| Ostalo | | | 1 |
| Transport i špedicija | | | 1 |
| Marketing | | 1 | |
| Osnove turizma | | | 1 |
| STEM predmeti | | 1 | |
| Praktična nastava | | | 1 |
| Ekonomija | | | 1 |
| Konstrukcije | | 1 | |
| Poslovna komunikacija | | | 1 |

Tablica 11. Popis obveznih predmeta u kojima postoje sadržaji i teme o EU-u prema navodima nastavnika

Kad govorimo o izbornim predmetima, najzastupljenija aktivnost u školama koje su sudjelovale u ovom istraživanju jest Škola ambasador Europskog parlamenta (EPAS), koja je uglavnom prisutna u gimnazijama i srednjim školama, a najmanje u strukovnim školama. U strukovnim školama o EU-u se najviše govori u aktivnostima vezanim za međupredmetnu temu Građanskog odgoja i obrazovanja te kroz izborni predmet Etike. Uočljivo je da škole organiziraju i povremene aktivnosti povezane s EU-om, koje se uglavnom naslanjaju na obilježavanje Dana Europe ili su integrirane u europske projekte koje škola provodi. Tablica 12 sadrži popis izbornih predmeta i skupina predmeta koji imaju sadržaje povezane s EU-om.

| | gimnazija | srednja škola | strukovna škola |
|---|------------------|----------------------|------------------------|
| EPAS | 6 | 7 | 2 |
| Građanski odgoj i obrazovanje | 3 | 5 | 7 |
| Aktivnosti povezane s Etikom | 4 | 1 | 5 |
| Aktivnosti povezane s Europskom unijom | 2 | | 7 |
| Aktivnosti povezane s Geografijom | 4 | 2 | |
| Aktivnosti povezane s Politikom i gospodarstvom | 2 | 1 | 2 |
| Aktivnosti povezane s Poviješću | 2 | 2 | |
| Erasmus+ projekti | | | 4 |
| Globalno poslovno okruženje | | 1 | 3 |
| Debatni klub | 1 | 1 | 1 |
| Posebne aktivnosti povezane s Europskom unijom | 3 | | |
| Medijska kultura | | | 3 |
| Aktivnosti povezane s Sociologijom | 1 | | 1 |
| Školski projekti | 1 | | 1 |
| Aktivnosti povezane s Turizmom | | | 2 |
| Aktivnosti povezane s građevinom | | 2 | |
| Politika i gospodarstvo | 2 | | |
| Aktivnosti povezane s Filozofijom | | | 1 |
| Katolički vjeronauk | | | 1 |
| Engleski jezik | | | 1 |
| Aktivnosti vezane uz ekologiju | | | 1 |
| Poduzetništvo | | 1 | |
| Društveno odgovorno poslovanje | | | 1 |
| Marketing | | | 1 |
| eTwinning projekti | | | 1 |
| Aktivnosti povezane s ekonomijom | | | 1 |
| EU projekti | | 1 | |
| Pravoslavni vjeronauk | | | 1 |

Tablica 12. Popis izbornih predmeta u kojima su prisutni sadržaji i teme o EU-u prema navodima nastavnika

Nastavne prakse

U istraživanju smo primijetili da nastavnicima koji su intrizično motivirani za poučavanje o EU-u ne manjka kreativnosti za uključivanje tih sadržaja u svakodnevnu nastavu.

Tako u redovitoj nastavi nastavnici nastoje obilježiti i organizirati aktivnosti povezane s važnim datumima kroz prezentacije, izložbe i sudjelovanje gostujućih predavača. Nadalje, nastavnici uključuju teme povezane s europskim vrijednosti i zakonima te ih povezuju s ljudskim pravima, ravnopravnošću spolova, pravima potrošača i njihovoj zaštiti unutar EU-a. Često ističu europske vrijednosti u nastavi kao što su solidarnost, socijalna pravda, prava migranata i druge te integriraju srodne teme u nastavne sadržaje.

Nastavnici povezuju aktualna zbivanja na satima Filozofije, poučavaju strukturu EU-a kroz Povijest i Politiku i gospodarstvo. Neki ističu kako nastoje povezati strukovne, prirodoslovne i matematičke predmete s europskim temama.

Nastavnici Politike i gospodarstva, Etike, Geografije i Povijesti uglavnom ističu da su najuspješniji u integraciji tema vezanih za EU s kurikulumom, ali vrlo površno, dok nastavnici stranih jezika mogu detaljnije i temeljitije obraditi određene teme zbog više nastavnih sati. Unutar kurikuluma najviše se radi na satima Geografije iako je došlo do promjene i smanjenja nastavnih programa, dok nastavnici stranih jezika uspijevaju uključiti sadržaje vezane za EU kroz teme o različitosti, kulturi i jeziku u redovitu nastavu. S druge strane nastavnici se često suočavaju s problemima prezasićenosti materijalima i nedostatkom vremena.

Zbog pretrpanosti programa. Znači mi ako želimo detaljnije pozabaviti EU, ne kada je Hrvatska ušla u EU, koliko ima država članica, jedne osnovne neke činjenice, vi nemate vremena na satu detaljnije raditi i obrađivati. I tu ja vidim problem. (nastavnica, gimnazija)

Neke škole izvještavaju da se uvelike oslanjaju na izvannastavne aktivnosti, umrežavanje putem eTwinninga, Erasmus+ projekte, izbornu nastavu Građanskog odgoja i obrazovanja, nastavu medijske pismenosti i aktivnosti u sklopu programa EPAS. Mnoge škole promiču i potiču sudjelovanje u studijskim posjetima (npr. europskim institucijama).

Imamo zato izvannastavne aktivnosti. Za bavljenje temama EU najviše nam je pomogao EPAS, a također i edukacije o EU Forumu za slobodu odgoja, što se primjenjuje s učenicima u praksi. (nastavnica, strukovna škola)

Naša škola je bila ambasador za Europski parlament pa smo imali puno aktivnosti. (nastavnica, strukovna škola)

U nekim školama nema izvannastavnih aktivnosti, pa se o EU-u poučava isključivo na redovitoj nastavi, što je problem jer se postavlja pitanje koliko su te teme prisutne u nastavi. To nas dovodi do iznimno važnog pitanja sustavne podrške i poticanja poučavanja o EU-u u školama.

Nemamo mi poticaja za to. Ti ili imaš unutarnji poticaj da radiš ovakve stvari, da radiš eTwinning, da radiš Erasmus, da radiš projekte, pričaš o Europskoj uniji na nastavi ili nemaš. To je to. (nastavnica, srednja škola)

Sadržajno gledano, nastavnici su istaknuli kako pridaju važnost raspravi o općim činjenicama kao što su pristupanje Hrvatske EU-u, broju država članica EU-a, njezinoj povijesti, razlikama među institucijama, ali istodobno nastoje poučavanje učiniti zanimljivijim.

Mi dosta toga radimo spontano i kako nam što dolazi, tako to i obrađujemo. (nastavnica, gimnazija)

Ono što ističu jest da nastavne sadržaje često prepuštaju izboru učenika, njihovim interesima i idejama.

Učenci dođu s nekom novom idejom, nešto su si novo zamislili ili dobili neki zadatak iz ureda EP [Europskog parlamenta] i onda u skladu s tim naputcima djelujemo i inicijativa učenika je u principu tu najbitnija, da su zadovoljni time što rade i da vide rezultate. (nastavnica, gimnazija)

Nadalje, želimo ukazati na razliku u poučavanju o EU-u u trogodišnjim i četverogodišnjim strukovnim školama i gimnazijama. Nastavnice u gimnazijama napominju da učenicima često daju mogućnost izbora tema u školama kako bi ih poučili onome što ih zanima. Ističu da je zbog preopterećenosti školskog programa puno teže uklopiti sadržaje o EU-u u postojeći raspored.

Volim im dati da sami odaberu što žele, a drugo volim odabrati one učenike kojima nije godina baš najbolja, pa ih nastojim uključiti u neke ostale projekte. (nastavnica, gimnazija)

S druge strane nastavnice u strukovnim školama nastoje poučavati praktičniju stranu EU-a povezujući teme nastavnih predmeta s temama o europskim fondovima, subvencijama i mogućnostima za dobivanje sredstava za obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo ili slično. Usto, nastavnice potiču učenike da sudjeluju u praksi Erasmus+ kako bi stekli dodatne stručne vještine.

Pošto smo strukovnjaci, nama je obrazovanje na drugom mjestu, a odgoj nam je na prvom mjestu. I praksa je ispred teorije i općeg znanja. (nastavnica, strukovna škola)

Mi smo trogodišnja škola pa tako naši učenici i nemaju previše općeobrazovnih predmeta, pa tako i geografiju i slične predmete na kojima bi mogli više učiti o Europskoj uniji. I Erasmus+ nam tu puno pomaže, barem djelomično kroz provođenje mobilnosti, ali ne svim učenicima, nego učenicima koji su zapravo sudionici mobilnosti. Njih upoznajemo s bilo čim što ima veze s EU-om. Znam da to razrednici odrade kroz sate razrednog odjela, ali sve to smatram da nije dovoljno. (nastavnica, strukovna škola)

Idemo više na tu razmjenu iskustava da učenici mogu steći različito znanje vani. (nastavnica, strukovna škola)

Pitali smo i učenike o najučinkovitijim i najzanimljivijim metodama poučavanja o EU-u (vidi Tablicu 13). Njihovi odgovori uvelike su usklađeni s onim što su rekli nastavnici. Velika većina učenika, čak 88 % kaže da su najzanimljiviji način poučavanja o EU-u izleti i studijska putovanja. Kvizovi su na drugom mjestu s 46 %, grupni projekti na trećem mjestu s 42 % i prezentacije gostujućih predavača s 30 %. Na posljednjem su mjestu predavanja i pojedinačne prezentacije (16 %).

| | Da |
|--------------------------|------|
| Izleti, putovanja | 88 % |
| Kviz | 46 % |
| Grupni projekti | 42 % |
| Gosti predavači | 30 % |
| Predavanje | 16 % |
| Pojedinačne prezentacije | 16 % |
| Drugo | 2 % |

Tablica 13. Preferencije učenika o nastavnim metodama

Resursi i najbolje prakse

Kako sudionici istraživanja uglavnom sudjeluju u programu EPAS, ne iznenađuje što je većina svoje znanje i vještine unaprijedila unutar tog programa.

Dok nisam ušla u EPAS program, onako bila sam osiromašena svim tim mogućnostima. Ono meni doista pruža velike mogućnosti i za osobni rast i razvoj, a ne samo rad u razredu. (nastavnica, strukovna škola)

Jednako tako, najveći dio nastavnika radne materijale pronalazi na službenim mrežnim stranicama Europske komisije i Europskog parlamenta. Ono što nastavnici najčešće spominju jesu konkretni materijali poput publikacije EU&ME, Kutak za učenje i nastavne publikacije o EU-u Foruma za slobodu odgoja, različiti digitalni izvori i videozapisi o institucijama EU-a.

Dio toga ima u tom EPAS programu, ali evo mi smo i škola otvorene kohezije, pa tako ima isto puno materijala, pa je jedino sad pitanje kako iz šume materijala naći što odgovara vašim učenicima i na kraju krajeva i vašem radu. Treba iz šume materijala izdvojiti ono što je najkorisnije i najbolje za raditi i naravno ocijeniti koji su dobri, korisni, primjenjivi i tako dalje. (nastavnica, gimnazija)

Postoji mnogo materijala digitalno i online. I mi koji smo uključeni u projekt, uvijek s tim projektom dolaze mnogi materijali. Međutim, jedno je imati materijal u obliku nekog novinskog članka, to nisu materijali koji su napravljeni za nastavu. (nastavnica, gimnazija)

Neke knjižurde u kojima će pisati o EU-u ne znam šta o institucijama, o funkcioniranju, to je meni dosadno više čitati, a kamo li učenicima. Znači mora biti nešto dosta interaktivno. (nastavnica, gimnazija)

Nastavnici također vide program eTwinning kao iznimno koristan alat za umrežavanje u Hrvatskoj i s ostatkom EU-a jer značajno doprinosi razvoju kapaciteta, dok je sudjelovanje u razmjenama, praksama i projektima preko Erasmusa+ dobar alat za razvoj nastavnih materijala, iskustveno učenje i razmjenu iskustava. Od svih se program EPAS ističe kao najkorisniji za nastavnike i učenike.

Uz sve navedeno nastavnici vide projekte i projektne radionice u kojima razvijaju i stvaraju digitalne sadržaje, pedagoške radionice u kojima se provode rasprave, istraživački rad i studijska putovanja kao vrlo poticajne alate za rad s učenicima.

Najbolje prakse

U našem istraživanju dostupnih izvora i studija te u odgovorima na upitnike identificirali smo dva primjera dobrih praksi obrazovanja o EU-u. Jedan je od njih rezultat suradnje dviju škola, a drugi je inicijativa Europskog parlamenta prisutna u cijelom EU-u pa tako i u Hrvatskoj.

EU učionica

EU učionica zajednička je učionica Srednje škole Hrvatski kralj Zvonimir u Krku i Gimnazije Vukovar. Dvije škole osmislile su i provele ovu ideju u školskoj godini 2020./2021. Učenici s Krka i iz Vukovara zajedno pohađaju nastavu u učionici na platformi Teams koja se izvodi na daljinu i u stvarnom vremenu. Nataša Vinković i Gordija Marijan, voditeljice projekata i dugogodišnje starije ambasadorice programa EPAS, odlučile su zatvaranje škola zbog pandemije, učenje na daljinu, nemogućnost putovanja i društvenog života iskoristiti i preoblikovati u prednost za učenike. Tako se u izazovnoj školskoj godini razvila suradnja Dunava i Jadranskog mora nazvana EU učionica. Kako je misao vodilja EU učionice moto EU-a – ujedineni u raznolikosti – tako je i ova aktivnost ujediniła dva različita kraja Hrvatske. Voditeljice su pokrenule kreativan projekt u kojem potiču na suradnju, jedinstvo, nova iskustva i nova prijateljstva među učenicima.

Učenici i mentorice koristili su razne digitalne alate za stvaranje interaktivnih sadržaja. Stvoreni sadržaj koristi se za vršnjačku poduku. Učenici su aktivno uključeni na društvenim mrežama (Instagram, Facebook, mrežna stranica EU učionice) putem kojih na zanimljiv način europske vrijednosti približavaju svojim vršnjacima.

Škola ambasadora Europskog parlamenta

Program „Škola ambasadora Europskog parlamenta“ (EPAS) nastoji poboljšati znanje učenika o europskoj parlamentarnoj demokraciji, ulozi Europskog parlamenta i europskim idealima. Također potiče učenike na aktivno sudjelovanje u demokratskim procesima u EU-u. Program je namijenjen učenicima različite obrazovne, društvene i geografske pozadine. U programu trenutno sudjeluje 59 srednjih škola od kojih je 20 sudjelovalo u našem istraživanju. Mnoge od njih i kroz naše su istraživanje istaknule i podijelile niz aktivnosti i projekata koje provode.

Važnost je programa EPAS u Hrvatskoj neprocjenjiva jer okuplja srednje škole koje intenzivno rade na obrazovanju o EU-u. Vrlo je važan utjecaj EPAS-a jer je u mnogim školama ojačana svijest o europskom građanstvu. Štoviše, program je potaknuo nastavnike i učenike na aktivniju participaciju u obilježavanju važnih datuma i drugih bitnih događaja te je potaknuo škole na pokretanje brojnih kreativnih projekata. Nastavnici i učenici osjećaju se kompetentnijima i osnaženijima glede znanja o europskim institucijama, procesima i vrijednostima, što im može pomoći u njihovu daljnjem životu. Sudjelujući u programu, škole se više prijavljuju na europske projekte, što rezultira bogatijim obrazovanjem i aktivnostima vezanim uz EU. Cjelokupni utjecaj EPAS-a u obrazovanju o EU-u vidi se kao dopunjavanje onog što nedostaje u nacionalnom kurikulumu.

Interes i motivacija učenika

Je li Europska unija učenicima zanimljiva?

Percepcija nastavnika o motivaciji učenika i interesima vezanim uz teme EU-a razlikuje se ovisno o vrsti škole. S pozitivne strane postoje nastavnici koji smatraju da su učenici visoko motivirani i zainteresirani.

[Učenici su] dosta zainteresirani, razna im je motivacija, od toga da ih izvučete sa sata do toga da s vama rade nešto drugo. Imaju ih koji jako kritički promišljaju, koji žele zapravo biti aktivni članovi EU-a jer sve više oni doživljavaju EU kao svoju državu. (nastavnica, gimnazija)

Također, postoje problemi sa slabim interesom učenika.

Znaš koliko su motivirani? Onoliko koliko se mi angažiramo i koliko smo mi motivirani. (nastavnica, gimnazija)

Kad kreneš u to i počneš učenike maltretirati s Europskom unijom, onda tu motivacije nema nego te gledaju kao da si lud. Ono što ih motivira, motiviraju ih putovanja, nagrade, snimanje filmića, izostajanje s drugih satova jer se radi nešto u okviru nečeg drugog itd. To je glavna motivacija, za to su uvijek spremni! (nastavnica, srednja škola)

Ako je nešto obavezno, ako se mora, učenici nisu motivirani. Pitali smo ih: Djeco, želite li više raditi i učiti o EU-u? Oni su svi uglavnom viknuli ne. (nastavnica, strukovna škola)

Prevladava mišljenje među nastavnicima da su učenici prvenstveno motivirani mogućnošću mobilnosti, razmjene i putovanja.

Ja bih rekla da djeca nisu nešto previše zainteresirana za tu EU, da bi oni o tome previše učili. Nisu ni nastavnici, pa onda to ide u paketu. Ja bih rekla da su oni zainteresirani u onom trenutku kad to uključuje neko

putovanje. Druženje s učenicima iz drugih zemalja. Tako mi njih pridobijemo kad želimo neki Erasmus. Zato što će putovati, a ne zato što će naučiti koja je razlika između komisije i EP-a. Baš ih briga što je tamo, razumijete. To njima nije bitno. Ako ima umrežavanja, onda to da. (nastavnica, gimnazija)

Kada je u to pitanje upleteno neko putovanje, neki kreativni izričaj pa čak i izostanci s nastave, onda su strašno motivirani. (nastavnica, strukovna škola)

Oni su se prvenstveno uključivali jer su mogli putovati. Ja sam to možda podsvjesno i znala, ali si nisam željela priznati. (nastavnica, gimnazija)

Priznao mi je kolega, učenicima više vrijedi taj jedan dan putovanja nego cijela godina engleskog jezika. (nastavnica, srednja škola)

Neki nastavnici vide putovanje kao metodu učenja, ali i kao svojevrsnu nagradu učenicima za trud i uključivanje u projekte i aktivnosti.

Putovali smo u EP, tek onda su učenici shvatili što EP je i što Europa zapravo znači. Najbolje se uči iskustvom, na svojoj koži. (nastavnica, gimnazija)

To nije jedini razlog. To je kruna njihovog rada. (nastavnica, srednja škola)

Nastavnici se slažu da sve više učenika prepoznaje vrijednost učenja o EU-u i sudjelovanja u aktivnostima nakon završetka srednje škole.

Kada završe školu, to ih strašno veseli (sudjelovanja u projektima i sl.). Napravili su portfolio svih sudjelovanja. I onda kad se jave nakon što se zaposle, bude: joj profa ovo mi je trebalo, to me je netko pitao, pitali su me za eTwinning, pitali su me za Erasmus itd. Onda tek skuže šta su radili u školi. Dok su u školi i dok ih maltretiramo, nije to baš neka sreća. (nastavnica, srednja škola)

Pozitivna posljedica uključivanja učenika u aktivnosti vezane za EU kroz program EPAS i projekte Erasmus+ vidi se u motivaciji za kreativnim izražavanjem, ali i u ukupnom poboljšanju odnosa prema školi te posljedično boljem školskom uspjehu nekih učenika.

Općenito i ako su loši učenici, ali rade na projektu gdje se traži neka kreativnost (...) oni kasnije postanu bolji u drugim predmetima, posebno iz vašeg predmeta jer žele opravdati to povjerenje i bude ih sram biti loši. (nastavnica, strukovna škola)

Ako su neki videoisječci, nešto kreativno, uglavnom se javljaju učenici za koje bi rekao da se neće javiti na ništa nikad. I nevjerojatno je koliko se njihov odnos promijeni, prema profesoru, predmetu i to se onda počne preslikavati na ostale predmete. (nastavnica, srednja škola)

U istraživanju smo pitali učenike uče li o EU-u u svojoj školi. Gotovo četiri petine učenika (78,3 %) navodi da u svojoj školi uči o EU-u, a 21,7 % navodi da ne uči. Pitali smo ih i koliko su zadovoljni načinom poučavanja o EU-u. Na ovo pitanje 82,1 % učenika odgovara da su zadovoljni ili vrlo zadovoljni, dok je 17,9 % nezadovoljno načinom na koji se o EU-u poučava njihovoj školi.

Škola je učenicima glavni izvor informacija o EU-u. U Tablici 14 možemo vidjeti da učenici izvještavaju da o EU-u više uče u školi nego izvan nje.

| | | U potpunosti se ne slažem. | Ne slažem se. | Slažem se. | U potpunosti se slažem. | Prosjeak |
|--|-------------|----------------------------|---------------|------------|-------------------------|----------|
| ... kulturne i građanske razlike među državama članicama EU-a | u školi | 6 % | 33 % | 46 % | 15 % | 2,70 |
| | izvan škole | 13 % | 36 % | 40 % | 11 % | 2,50 |
| ... različite zemlje članice EU-a i njihove različite kulture | u školi | 4 % | 14 % | 55 % | 27 % | 3,04 |
| | izvan škole | 11 % | 30 % | 44 % | 15 % | 2,64 |
| ... različiti europski jezici | u školi | 4 % | 15 % | 55 % | 25 % | 3,02 |
| | izvan škole | 8 % | 24 % | 52 % | 16 % | 2,75 |
| ... europski stereotipi i predrasude | u školi | 12 % | 36 % | 41 % | 11 % | 2,50 |
| | izvan škole | 16 % | 35 % | 38 % | 11 % | 2,44 |
| ... važne povijesne ličnosti Europske unije | u školi | 11 % | 43 % | 34 % | 12 % | 2,46 |
| | izvan škole | 21 % | 48 % | 25 % | 6 % | 2,16 |
| ... građanski i društveni utjecaj Europske unije | u školi | 7 % | 22 % | 56 % | 16 % | 2,80 |
| | izvan škole | 13 % | 34 % | 42 % | 12 % | 2,53 |
| ... gospodarski i politički utjecaj Europske unije | u školi | 7 % | 21 % | 55 % | 17 % | 2,81 |
| | izvan škole | 13 % | 33 % | 42 % | 12 % | 2,53 |
| ... Europska unija općenito | u školi | 3 % | 8 % | 55 % | 34 % | 3,20 |
| | izvan škole | 10 % | 29 % | 45 % | 16 % | 2,67 |
| ... utjecaj Europske unije na moju zemlju (politika, financiranje, podrška, pravni okvir, infrastruktura itd.) | u školi | 4 % | 11 % | 56 % | 28 % | 3,09 |
| | izvan škole | 9 % | 22 % | 49 % | 20 % | 2,80 |
| ... postanak i povijesni razvoj Europske unije | u školi | 5 % | 17 % | 56 % | 22 % | 2,94 |
| | izvan škole | 18 % | 42 % | 31 % | 8 % | 2,30 |

Tablica 14. Učenje učenika o EU-u u školi i izvan škole

Također smo pitali učenike žele li saznati više o EU-u i temama koje su im najzanimljivije. Većina učenika, njih 81 %, pozitivno je odgovorila (vidi Tablicu 15). Kao najzanimljiviju temu izdvojili su različite jezike EU-a. Teme koje također zanimaju učenike su o tome kako EU utječe na Hrvatsku te o državama članicama i njihovoj kulturi. Dvije teme koje najmanje zanimaju učenike su ekonomski i politički utjecaj te stvaranje i povijest EU-a.

| | Da |
|--|------|
| Različiti jezici EU-a | 67 % |
| Utjecaj EU-a na Hrvatsku | 63 % |
| Države članice i njihova kultura | 61 % |
| Društveni i građanski utjecaj EU-a | 56 % |
| Kulturne i društvene razlike među državama članicama | 56 % |
| Stereotipi i predrasude o državama članicama EU-a | 47 % |
| Ekonomski i politički utjecaj EU-a | 37 % |
| Stvaranje i povijest EU-a | 28 % |

Tablica 15. Interes učenika za različite teme povezane s EU-om

Sigurnost učenika u znanje o EU-u

Mišljenje učenika o vlastitom znanju o određenim temama vezanim za EU, kao i sigurnost u vlastito znanje mogu se smjestiti negdje oko sredine, što se može vidjeti iz donje tablice. Prema podatcima iz upitnika učenici izražavaju da su upoznati s načinima na koje EU utječe na Hrvatsku, s različitim kulturama u EU-u i o tome što je EU i što čini. Oni su podijeljeni u ocjeni znanja o povijesti EU-a i zašto je osnovana. S druge strane većina učenika koja je sudjelovala u istraživanju izjavila je da nije upoznata sa svrhom i djelovanjem Europskog parlamenta, Europske komisije te da nisu sigurni mogu li navesti europske institucije.

| | U potpunosti se ne slažem. | Ne slažem se. | Slažem se. | U potpunosti se slažem. | Prosjek |
|---|----------------------------|---------------|------------|-------------------------|---------|
| Znam kako Europska unija utječe na moju zemlju. | 4 % | 26 % | 59 % | 10 % | 2,76 |
| Poznajem različite kulture u Europskoj uniji te kulturne predrasude i stereotipe. | 4 % | 34 % | 51 % | 11 % | 2,69 |
| Točno znam što je Europska unija i čime se bavi. | 4 % | 35 % | 53 % | 8 % | 2,65 |
| Znam kako je nastala Europska unija i kako se razvijala s godinama. | 9 % | 44 % | 41 % | 6 % | 2,45 |
| Poznajem svrhu i rad Europskog parlamenta. | 9 % | 48 % | 38 % | 5 % | 2,39 |
| Poznajem svrhu i rad Europske komisije. | 12 % | 60 % | 23 % | 5 % | 2,20 |
| Poznajem većinu / sve institucije i organizacije EU -a. | 16 % | 59 % | 22 % | 4 % | 2,14 |

Tablica 16. Pouzdanje učenika u svoje znanje o EU-u

Izazovi

U upitnicima za ravnatelje i stručne suradnike o izazovima s kojima se njihova odgojno-obrazovna ustanova suočava pri uključivanju obrazovanja o EU-u u svakodnevnu nastavu pet ih je odgovorilo da je to nedostatak interesa nastavnika, a njih četvero smatra da je razlog tome nedostatak znanja o EU-u kod nastavnika te podjednako činjenica kako EU nije prioritet u nacionalnom okviru.

Na pitanje o situaciji u drugim školama 26 ravnatelja i stručnih suradnika smatra da druge ustanove ne uključuju aktivnosti o EU-u zbog nedostatka interesa nastavnika. Njih 18 misli da je razlog to što poučavanje o EU-u nije prioritet u nacionalnom okviru. Također njih 16 vjeruje da u drugim institucijama postoji nedostatak znanja o EU-u među nastavnicima.

Izazovi i problemi u obrazovanju o EU-u koje su identificirali nastavnici mogu se rasporediti u nekoliko kategorija: preklapanje rasporeda, nedostatak podrške školskog osoblja, nedostatak sustavne (lokalne i nacionalne) podrške, pretežito volonterski rad nastavnika i nedovoljna financijska potpora.

Kada govorimo o izazovima u nastavi, prvenstveno se ističe problem nedostatka formalno propisanog broja sati i preklapanja rasporeda za one koji provode aktivnosti povezane s EU-om (npr. program EPAS), što katkad dovodi do preklapanja obveza s redovitom nastavom te zahtijeva odsutnost učenika. Ako se učenicima ne opravdaju sati, dovodi se u pitanje njihova daljnja motivacija za sudjelovanje, što smanjuje entuzijazam za rad.

Općenito, vrlo mali broj nastavnika bavi se temama i aktivnostima vezanim uz obrazovanje o EU-u i EPAS programom te se, posljedično, isti nastavnici povezuju kako bi zainteresirali zajedničke učenike i olakšali povremeno preklapanje rasporeda redovite nastave i (EPAS) aktivnosti. Preklapanje u nastavi vrlo često dovodi do nerazumijevanja i manjka podrške školskih kolega.

Problem je kad usred nastave želite nekog učenika pozvati da nešto odradi (jer nastavnici kolege rijetko surađuju) i upravo tada im je učenik nužan na satu. (nastavnica, gimnazija)

Nastavnici također nude rješenje:

Gledate da imate nastavnike s kojima imate paralelke u razredima, pa da možete s istim učenicima raditi ili da pročitate učenike koji žele. Uvijek iste učenike uzimate najčešće, pa se drugi nastavnici ljute kad ih uzmete s nastave. (nastavnica, srednja škola)

Iako nastavnici primjećuju da se svake godine povećava broj kolega koji se pridružuju različitim aktivnostima, još uvijek postoji značajno neznanje o tome što je EU i koja je uloga obrazovanja o EU-u u današnjem hrvatskom kontekstu.

Ja sam osobno imala i napad da provodim neku novu kumrovečku školu dok pričam o EU-u, tako da ne znam kako naši kolege i zajednica sve skupa doživljavaju, definitivno bih rekla pozitivno. Ono što je najbitnije je zadovoljstvo učenika. (nastavnica, srednja škola)

Neki nastavnici žele unaprijediti svoje znanje, pa se bave brojnim izvannastavnim aktivnostima, uključujući i one vezane uz EU, a da i nemaju dovoljno znanja i vještina za poučavanje u nastavi. Iako u isto vrijeme postoje nastavnici koji se opiru pridruživanju bilo kojoj aktivnosti iz osobnih razloga.

Unutarnja motivacija i ti naši slavni nastavnički bodovi i napredovanja, pa se onda svi u zadnje vrijeme grabaju. (nastavnica, strukovna škola)

Mi isto imamo probleme u školi s kolegama koji nemaju volje i želje, a bilo im je ponuđeno svima da se uključe u razne projekte. Neću reći da

je to doza ljubomore, ali ono svim nekako prigovaraju vi ste ovo, vi ste ono, daj mi sad to pokaži. A imaju istu tu mogućnost, kao da ne žele to prihvatiti. Onda imate šačicu onih koji hoće raditi, onda to ide uz podršku ravnatelja. (nastavnica, srednja škola)

Potrebno je istaknuti koliko je važno imati potporu ravnatelja koji će podići svijest i angažirati se u promoviranju obrazovanja o EU-u, što je jedan od ključnih čimbenika za snažnije uključivanje škola u europske projekte i aktivnosti te promicanje obrazovanja o EU-u među učenicima i nastavnicima.

Imali smo sreću da su naši nadležni u školi prepoznali i prihvatili naše zahtjeve i prohtjeve. (nastavnica, gimnazija)

Nisu svi ravnatelji za rad u društvenim područjima kad je STEM tako bitan. (nastavnica, gimnazija)

Postoje mnogi nedostatci. Puno znači ako imate ravnatelja ili ravnateljicu koja je blagonaklona prema tim projektima, koja vas potiče i koja vam drži leđa. (nastavnica, gimnazija)

Koliko je god važno imati poticajnu školsku kulturu, važno je imati podršku lokalnih i državnih vlasti. (Ne)prisutnost sadržaja u nacionalnom kurikulumu dovoljno govori o prepoznavanju važnosti obrazovanja o EU-u. Takva situacija dovodi do nejednakih praksi među školama i kvalitete poučavanja o EU-u, što se u ovom trenutku ne nadzire.

Dakle, to da bude malo sustavnije jer svaka škola radi u drugačijem okruženju i svaka ima svoju nastavnu politiku. (nastavnica, gimnazija)

Trebalo bi više popularizirati to što radimo kako bismo dobili bolju podršku. (nastavnica, gimnazija)

Podrška je nužna ako želimo da se to kvalitetno provodi, a ne na nivou neke improvizacije. (nastavnica, gimnazija)

Da je u našoj državi, u svih 21 županiji dogovoren neki pristup, bilo bi sve puno lakše. (nastavnica, gimnazija)

Kako bi rad nastavnika koji poučavaju o EU-u bio nagrađen i usustavljen, mora postojati određena financijska potpora.

Problem financija. Kad više nije besplatno, nego škola mora dati svoja sredstva. Nije da nedostaje potpora, nego škola jednostavno mora stati na kočnicu i moramo se fokusirati na ono što možemo sami izrealizirati uz potporu drugih institucija ili svoje resurse, privatne. (nastavnica, strukovna škola)

Osim toga nereguliran broj radnih sati, nedostatak radne strukture i vrednovanja iznimno su značajne prepreke u radu. Mnogi nastavnici svoje slobodno vrijeme ulažu u provođenje aktivnosti s učenicima pa ne čudi što neki nastavnici nisu motivirani za uključivanje u takve aktivnosti.

To sve što mi radimo je pro bono, zato se neki naši kolege i kolegice i ne uključuju. (nastavnica, gimnazija)

Treba se priznati taj rad, kao relevantan rad, to nije nešto što stalno netko radi pro bono i da to bude usustavljen dio rada. (nastavnica, gimnazija)

U konačnici, jedna od nastavnica ima opsežnu i jasno prenesenu poruku izraženu u dva ključna aspekta.

Iz svega ovoga ispada da mi imamo dva velika problema. Prvi je taj što ovaj naš rad nije prepoznat, dakle on se vodi na naš vlastiti

entuzijazam, odnosno naš volonterski rad, nekome to ulazi u satnicu, nekome ne. Meni je to prošle godine bilo u satnici Građanskog odgoja i obrazovanja, ove godine to nije, građanski odgoj ove godine volontiram, tako da to sve ovisi od godine do godine. (...) Ako se želi mlađe generacije upoznati s procesima EU-a, bilo jezičnim, kulturološkim, političkim, onda bi se trebalo pokrenuti od ministarstava koja bi trebala na neki način dati sustavnu nekakvu koncepciju učenja tog predmeta. Tko će raditi, kada će raditi, da li će to biti u satnici, da li će to biti kroz fakultativnu nastavu itd. Drugi problem je upravo ta metodička priprema koja ustvari ostaje na našem entuzijazmu i na našem slobodnom vremenu. Nemamo neku podršku, nemamo praćenje bilo resornog ministarstva i nemamo stručnu pripremu. Dakle, to se sve svodi na nas. (...) Znamo da je to strašno puno posla, znamo da smo djeci već i dosadni kada dolazimo s nekim idejama. (nastavnica, gimnazija)

Zaključci

- Većina nastavnika i učenika pozitivno gleda na EU.
- Dio nastavnika s negativnim ili neutralnim pogledima na EU uviđa potencijal i mogućnosti koje EU nudi novim generacijama.
- Okvir nacionalnoga kurikulumu sadrži teme koje se odnose na EU, ali se ne može reći da je to prioritet. Sadržaj je podijeljen između društvenih i humanističkih predmeta i stranih jezika, a teme o jezicima, geografiji i povijesti EU-a su najprisutnije.
- Teme poput europske kulturne baštine, politike i institucija EU-a, društvenog i građanskog utjecaja EU-a, gospodarskog i pravnog utjecaja EU-a, identiteta i državljanstva EU-a, kao i drugi („neradni“) jezici EU-a spominju se u predmetima ili predmeti učenicima pružaju samo osnovno znanje o tim temama.
- U slučaju školskih kurikulumu može se zaključiti da je status obrazovanja o EU-u nedefiniran i da se u velikoj mjeri oslanja na otvorenost ravnatelja prema toj temi, kao i na volju, interes i motivaciju nastavnika.
- Ravnatelji, stručni suradnici i nastavnici izražavaju pouzdanje u svoje znanje o EU-u. Međutim, osjećaju se samoukima i obično uče kroz iskustvo. Nastavnici izražavaju potrebu za daljnjim profesionalnim razvojem u specifičnim, dubljim i složenijim temama o EU-u.
- Nastavnici i neki dionici odgojno-obrazovnog sustava izvještavaju da je nastavnicima potrebna obuka prije početka rada na temama o EU-u te sustavna podrška na svim razinama. Nedostatak podrške zamjenjuju velikim oslanjanjem na umrežavanje s kolegama.
- Kompartimentalizacija tema vezanih za EU mogla se vidjeti u školama koje imaju aktivnosti vezane za EU. Politika i gospodarstvo, Etika, Geografija i Povijest predmeti su koji se mogu promatrati kao nositelji obrazovanja o EU-u.
- Dok gimnazije poučavaju učenike općenito o EU-u, strukovne škole, s druge strane, nastoje poučavati konvergirajući znanja o različitim europskim fondovima, kako koristiti europske subvencije i sredstva, npr. za obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo ili slično. Potiču učenike da sudjeluju u praksama u sklopu programa Erasmus+ kako bi postigli dodanu vrijednost i stekli dodatne profesionalne vještine.
- Općenito, nastavnici Politike i gospodarstva, Etike, Geografije i Povijesti ističu da su najuspješniji u integriranju tema EU-a u nastavu, ali vrlo površno, dok nastavnici stranih jezika mogu detaljnije i temeljitije uključiti određene teme zbog više nastavnih sati.
- Nastavnici i učenici vide iskustveno učenje – mobilnost, stažiranje, studijske posjete i ekskurzije – kao najbolju i najzanimljiviju metodu poučavanja i učenja o EU-u.
- Kao najkorisnije izvore za stvaranje nastavnih materijala, učenje i razmjenu iskustava nastavnici vide nastavne materijale programa EPAS, eTwinning kao izuzetno koristan alat za umrežavanje, sudjelovanje u razmjenama preko Erasmusa+ i projektima. Također smatraju da su sudjelovanje u projektima kojima je cilj stvaranje digitalnih sadržaja, razne pedagoške radionice, rasprave, istraživački rad i putovanja vrlo motivirajući za rad s učenicima.
- Nastavnici se isto tako značajno oslanjaju na edukacije i materijale organizacija civilnog društva.

- Motivacija i interes učenika značajno se razlikuju. Prevladava mišljenje nastavnika da su učenici prvenstveno motivirani mogućnošću mobilnosti, razmjene i putovanja.
- Većina učenika, njih 81 %, izrazila je interes za učenje o EU-u izdvajajući različite jezike EU-a kao najzanimljiviju temu. Učenike također zanima kako EU utječe na Hrvatsku te države članice i njihova kultura. Dvije teme koje ih najmanje zanimaju jesu ekonomski i politički utjecaj te stvaranje i povijest EU-a.
- Općenito govoreći, samopercepcija učenika o poznavanju određenih tema vezanih za EU kao i povjerenje u vlastito znanje mogu se postaviti negdje u sredinu. Učenici izražavaju da su upoznati s načinima na koje EU utječe na Hrvatsku, da su upoznati s različitim kulturama u EU-u, o tome što je EU i što čini. S druge strane većina učenika koji su sudjelovali u istraživanju izjavila je da nije upoznata sa svrhom i djelovanjem Europskog parlamenta, Europske komisije te da nisu sigurni mogu li navesti europske institucije.
- Ravnatelji i stručni suradnici izdvajaju sljedeće izazove kada je u pitanju obrazovanje o EU-u: nedostatak interesa nastavnika, nedostatak znanja o EU-u od strane nastavnika i činjenica da obrazovanje o EU-u nije prioritet u postojećem kurikularnom okviru.
- Nastavnici ističu ove izazove: preklapanje rasporeda, nedostatak podrške školskog osoblja, nedostatak sustavne (lokalne i nacionalne) podrške, uglavnom volonterski rad i nedovoljna financijska potpora.

Preporuke

Kurikulum

Odgojno-obrazovne vlasti trebale bi uvesti Građanski odgoj i obrazovanje kao obvezni predmet uz Građanski odgoj i obrazovanje kao međupredmetnom temom s ciljem stvaranja uvjeta za razvoj građanskih kompetencija koje uključuju europsku dimenziju.

Građanski odgoj i obrazovanje kao obvezni predmet i međupredmetna tema trebao bi imati odgovarajući kurikulum koji uključuje europsku dimenziju na svim razinama obrazovanja i trebao bi biti usmjeren na ishode učenja.

Kurikulum bi trebao poticati interdisciplinarni pristup temama o EU-u.

Europska unija i demokratsko društvo označeni su kao prioritetne javne politike u Republici Hrvatskoj, stoga ih treba na odgovarajući način uključiti u nastavu i ocjenjivanje učenika.

Institucionalna podrška školama i nastavnicima

Obrazovanje o EU-u trebalo bi postati obvezna dimenzija stručnog usavršavanja nastavnika. To bi trebao biti dio redovitog osposobljavanja nastavnika, kao i dopunskog pedagoško-psihološkog obrazovanja za sve stručnjake koji rade u školama.

Odgojno-obrazovne vlasti trebale bi redovito analizirati i bilježiti potrebe nastavnika za profesionalnim razvojem u obrazovanju o EU-u te na te potrebe odgovoriti sustavnim i kontinuiranim stručnim usavršavanjem.

Potrebno je osigurati poticajno okruženje za profesionalni razvoj u kojem svaki nastavnik može steći kompetencije potrebne za poučavanje o EU-u kao i za njegovu međupredmetnu provedbu.

Uvođenje sustava identifikacije i priznavanja škola s dobrom praksom u obrazovanju o EU-u i sustava za širenje dobre prakse u druge škole.

Aktivnosti koje se provode u školi trebaju na odgovarajući način biti uključene u radno opterećenje nastavnika.

Škole je potrebno poticati financijskim i institucionalnim resursima da poučavaju i provode obrazovanje o EU-u.

Nastavni materijali

Potrebno je osigurati uvjete za izradu uputa, priručnika, udžbenika i drugih nastavnih materijala prema obrazovno-odgojnim ishodima kurikuluma.

Potrebno je pružiti materijalnu podršku školama i nastavnicima u provedbi kurikuluma uključujući razmjenu iskustava između nastavnika općenito i nastavnika koji provode kurikulum i izvannastavne aktivnosti.

Potrebno je omogućiti raznolike digitalne i tiskane izvore za učenje o EU-u.

Potrebno je potaknuti školske knjižnice da postanu središta za širenje informacija o EU-u.

Implementacija

Poučavanje o EU-u prije svega bi trebalo naglasiti vrijednosti koje dijele države članice, koje su ujedno i temelj na kojem EU počiva, a one su sljedeće: ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokracija, jednakost, vladavina prava, ljudska prava (uključujući prava pripadnika manjina), pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost, ravnopravnost žena i muškaraca.

Prilikom poučavanja o demokraciji i građanstvu treba naglasiti europsku dimenziju, osobito europsko građanstvo.

Poučavanje o EU-u mora se smatrati jednim od instrumenata za razvoj demokratske škole koji se ne smije izostaviti.

Potrebno je kritički identificirati političku indoktrinaciju i mitologiju u definiranju uloge EU-a u svakodnevnom životu.

Potrebno je provoditi obrazovanje o EU-u koristeći interaktivne, istraživačke i suradničke metode učenja s naglaskom na nastavno-istraživačkim projektima, debati i izvannastavnim aktivnostima.

Potrebno je poticati učenike na kritičko promatranje i analizu stvarnih društvenih problema s naglaskom na različita stajališta. U tom kontekstu temu EU-a ne treba smatrati isključenom iz kritičkog promatranja i konstruktivnog vrednovanja.

Poučavanje o EU-u mora biti povezano sa svakodnevnim životom učenika. Učenici moraju biti u potpunosti uključeni u nastavni proces od planiranja do izvođenja.

Dodatak I - Obilježja uzorka

Ravnatelji i stručno osoblje

| | minimalna dob | prosječna dob | maksimalna dob |
|------------------|---------------|---------------|----------------|
| ravnatelj | 36 | 53,03 | 62 |
| stručni suradnik | 26 | 45,80 | 60 |

Tablica 17. Dob ravnatelja i stručnih osoba

| | minimum | prosjeak | maksimum |
|------------------|---------|----------|----------|
| ravnatelj | 12 | 26 | 37 |
| stručni suradnik | 2 | 16,81 | 32 |

Tablica 18. Radno iskustvo ravnatelja i stručnih djelatnika

| | ravnatelj | stručno osoblje | ukupno |
|-----------------|-----------|-----------------|-----------|
| gimnazija | 10 | 6 | 16 |
| srednja škola | 7 | 8 | 15 |
| strukovna škola | 13 | 8 | 21 |
| ukupno | 30 | 22 | 52 |

Tablica 19. Ravnatelj i stručno osoblje prema vrsti škole

| | gimnazija | | srednja škola | | strukovna škola | | ukupno |
|---------------------------------|-----------|-------------------|---------------|-------------------|-----------------|-------------------|-----------|
| | ravnatelj | stručni suradnici | ravnatelj | stručni suradnici | ravnatelj | stručni suradnici | |
| Bjelovarsko-bilogorska županija | | | | | 3 | | 3 |
| Brodsko-posavska županija | 2 | | | | 4 | | 6 |
| Dubrovačko-neretvanska županija | | | 1 | | | | 1 |
| Grad Zagreb | 4 | | | | 1 | | 5 |
| Istarska županija | 1 | | | | | | 1 |
| Krapinsko-zagorska županija | | | | | 1 | | 1 |
| Međimurska županija | 1 | | 1 | 1 | | 4 | 7 |
| Osječko-baranjska županija | | | | | 1 | 1 | 2 |
| Požeško-slavonska županija | | | | | 1 | | 1 |
| Primorsko-goranska županija | | | | 1 | 2 | | 3 |
| Sisačko-moslavačka županija | | | 1 | | | | 1 |
| Splitsko-dalmatinska županija | | 3 | | 1 | | | 4 |
| Šibensko-kninska županija | | | 1 | | | | 1 |
| Virovitičko-podravka županija | | | 2 | 1 | | | 3 |
| Vukovarsko-srijemska županija | 1 | | 1 | 3 | | 2 | 7 |
| Zadarska županija | 1 | 3 | | | | | 4 |
| Zagrebačka županija | | | | 1 | | 1 | 2 |
| ukupno | 10 | 6 | 7 | 8 | 13 | 8 | 52 |

Tablica 20. Ravnatelji i stručno osoblje prema vrsti škole i županiji

Nastavnici

| | minimum | prosjeak | maksimum |
|----------------|---------|----------|----------|
| dob | 23 | 43,09 | 64 |
| radno iskustvo | <1 | 15,49 | 39 |

Tablica 21. Dob nastavnika i radno iskustvo (u godinama)

| | gimnazija | srednja škola | strukovna škola | N/A | ukupno |
|---------------------------------|-----------|---------------|-----------------|-----|--------|
| Bjelovarsko-bilogorska županija | 1 | 12 | 79 | | 92 |
| Brodsko-posavska županija | 6 | | 8 | | 14 |
| Dubrovačko-neretvanska županija | 1 | 4 | | | 5 |
| Grad Zagreb | 11 | 1 | 5 | | 17 |
| Istarska županija | 8 | | | | 8 |
| Krapinsko-zagorska županija | | 2 | 8 | | 10 |
| Međimurska županija | 11 | 1 | 15 | | 27 |
| Nije odgovoreno | | | | 2 | 2 |
| Osječko-baranjska županija | 1 | 9 | 12 | | 22 |
| Požeško-slavonska županija | | | 14 | | 14 |
| Primorsko-goranska županija | | 5 | 10 | | 15 |
| Sisačko-moslavačka županija | | 4 | 1 | | 5 |
| Splitsko-dalmatinska županija | 13 | 2 | | | 15 |
| Šibensko-kninska županija | | 9 | | | 9 |
| Virovitičko-podravaska županija | 1 | 5 | 3 | | 9 |
| Vukovarsko-srijemska županija | 8 | 13 | 14 | | 35 |
| Zadarska županija | 9 | | | | 9 |
| Zagrebačka županija | 3 | 5 | | | 8 |
| ukupno | 73 | 72 | 169 | 2 | 316 |

Tablica 22. Nastavnici prema vrsti škole i županiji

Učenci

| minimalna dob | prosječna dob | maksimalna dob |
|---------------|---------------|----------------|
| 14 | 16,87 | 20 |

Tablica 23. Dob učenika (u godinama)

| | školski program | | | | ukupno |
|---------------------------------|-----------------|--------------------------------|-----------------------------------|-------------------------------|--------|
| | gimnazija | petogodišnji strukovni program | četverogodišnji strukovni program | trogodišnji strukovni program | |
| Bjelovarsko-bilogorska županija | | | 107 | 6 | 113 |
| Brodsko-posavska županija | 14 | 1 | 28 | 1 | 44 |
| Dubrovačko-neretvanska županija | 10 | | | | 10 |
| Grad Zagreb | 18 | | | 18 | 36 |
| Istarska županija | 16 | | 2 | | 18 |
| Krapinsko-zagorska županija | | | 17 | | 17 |
| Međimurska županija | 12 | | 45 | | 57 |
| Nije odgovoreno | | | 1 | | 1 |
| Osječko-baranjska županija | 28 | 2 | 25 | | 55 |
| Požeško-slavonska županija | | | 18 | | 18 |
| Primorsko-goranska županija | 16 | | 18 | | 34 |
| Sisačko-moslavačka županija | 13 | | | | 13 |
| Splitsko-dalmatinska županija | 39 | | | | 39 |
| Šibensko-kninska županija | 13 | | | | 13 |
| Virovitičko-podravaska županija | 11 | | | | 11 |
| Vukovarsko-srijemska županija | 19 | 39 | 4 | | 62 |
| Zadarska županija | 21 | | | | 21 |
| Zagrebačka županija | 9 | | 7 | 3 | 19 |
| Ukupno | 239 | 42 | 272 | 28 | 581 |

Tablica 24. Učenci prema školskom programu i županiji

Dodatak II - Protokol razgovora sa sudionicima

Država: Hrvatska

Institucija:

Predstavnik:

Pozicija predstavnika:

- P1** Smatrate li da je percepcija Europske unije među učiteljima i učenicima u vašoj zemlji pozitivna ili negativna? Ako je pozitivna: Zašto mislite da se EU doživljava pozitivno? Postoje li neke dodatne prakse promocije i poticanja koje biste preporučili? Ako je negativna: Zašto mislite da se EU doživljava negativno? Koje vrijednosti i karakteristike smatrate da bi trebalo uključiti u sliku o Europskoj uniji? Što biste praktično preporučili za poboljšanje percepcije o EU-u?
- P2** Je li europsko obrazovanje (npr. obrazovanje o kulturnoj baštini, europskom građanstvu, struktura EU-a, utjecaj i prakse EU-a itd.) uključeno u nastavni plan i program za srednjoškolsko obrazovanje (učenici od 15 do 17 godina) u vašoj državi? Ako da, koje su vrijednosti i teme obuhvaćene kurikulumom i koji školski predmeti pokrivaju europsko obrazovanje? Kako se europsko obrazovanje primjenjuje u svakodnevnoj nastavi? Ako ne, koji su razlozi zašto europsko obrazovanje nije prioritet u nacionalnom kurikulumu?
- P3** Ako je primjenjivo, kako se u vašoj državi potiče uključivanje europskog obrazovanja (npr. sustav financiranja, dodatnim resursima itd.)?
- P4** Jeste li upoznati s nacionalnim i/ili obrazovnim projektom/inicijativom koji potiče uključivanje europskog obrazovanja? Ako jeste, jeste li sudjelovali u nekom od tih projekata/inicijativa? Kako planiraju poboljšati uključivanje europskih tema i koje aktivnosti provode? Ako niste, znate li koji međunarodni projekt koji podupire europsko obrazovanje? Biste li sudjelovali u takvim nacionalnim ili međunarodnim projektima/inicijativama? Koji bi uvjeti, po vašem mišljenju, trebali biti ispunjeni da bi se postigao obrazovni učinak tih projekata/inicijativa?
- P5** S kojim problemima/preprekama se vi ili druge ustanove suočavate kad je u pitanju uključivanje europskog obrazovanja u nastavu (npr. nedostatak osoblja, nedostatak znanja itd.)? Što mislite na kojoj bi se razini ti problemi trebali rješavati (institucionalnoj, nacionalnoj, osobnoj...)?
- P6** Misлите li da bi država trebala poboljšati dostupne resurse za europsko obrazovanje i na koji način misлите da bi trebala poticati i pojačati svoju podršku i namjenske resurse?
- P7** Pokriva li vaša institucija europske projekte i aktivnosti (npr. školska putovanja, grupni projekti)? Zna li učitelje koji provode aktivnosti povezane s EU-om?
- P8** Postoje li neki projekti/prakse koje želite preporučiti, a povezani su s europskim obrazovanjem? Ili prakse koje podržavaju sveobuhvatno razumijevanje EU-a i njezinih struktura, utjecaja, postignuća, vrijednosti i procesa?

Dodatak III - Upitnik za voditelje škola

Obrazovanje o Europskoj uniji: upitnik za škole

Projekt „MEGA: promicanje europske dimenzije u obrazovanju“ provode partneri iz Francuske, Španjolske, Hrvatske, Portugala i Njemačke. Projekt financira Europska unija iz programa Erasmus+.

Ovaj projekt ima za cilj podizanje svijesti o Europskoj uniji i europskom građanstvu među mladima u dobi od 14 do 17 godina razvojem edukacija i materijala za jačanje i poticanje učenja o Europskoj uniji u srednjoj školi. Neke od aktivnosti uključuju razvoj i izradu obrazovnih materijala o Europskoj uniji za srednjoškolske učitelje u obliku modula za e-učenje, a također i razvoj edukacija za učenike. Projekt je usmjeren na nastavnike/ice i učenike/ice srednjih škola.

Upitnik koji se nalazi pred vama namijenjen je ravnateljima ili članovima stručne službe škole.

Molimo vas da na sljedeća pitanja odgovorite najbolje što možete. Ne brinite se, nema točnih ili netočnih odgovora, pitanja se odnose na vaše osobno mišljenje, iskustvo i dojmove.

Molimo vas da u upitniku navodite samo javno dostupne podatke.

U ovom upitniku pod obrazovanjem o Europskoj uniji podrazumijeva se poučavanje o kulturnoj baštini, povijesti i geografiji, strukturi, aktivnostima i javnim politikama te utjecaju Europske unije na svakodnevne prakse i živote građana.

1. Upišite kôd škole. Molimo vas da ovdje upišete kôd koji ste dobili od provoditelja projekta u vašoj školi.

2. Pristajem da se odgovori uneseni u ovaj upitnik mogu koristiti i analizirati u sklopu projekta „MEGA: promicanje europske dimenzije obrazovanja“ te po potrebi koristiti u tiskanim materijalima koji nastanu tijekom provedbe projekta. Opcije: Pristajem. / Ne pristajem.

3. Vaša dob:

4. Odgojno-obrazovna ustanova u kojoj radite. Opcije: gimnazija / srednja škola / strukovna škola / učenički dom

5. Županija u kojoj se ustanova nalazi:

6. Vaše radno mjesto u sklopu odgojno-obrazovne ustanove. Opcije: ravnatelj:ica / stručni suradnik:ica

7. Koliko dugo radite u obrazovanju?

8. Jeste li ikada izravno radili s učenicima u nastavi? Opcije: Da / Ne

9. Jeste li do sada sudjelovali u stručnom usavršavanju, treningu ili edukaciji na temu obrazovanja o Europskoj uniji? Opcije: Da / Ne

10. Molimo vas navedite kada ste i na kojoj vrsti edukacija sudjelovali.

11. Koliko autonomije ima vaša odgojno-obrazovna ustanova u oblikovanju kurikula u odnosu na unaprijed postavljen okvir obrazovnih vlasti?

- Sve je propisano nacionalnim okvirom.
- Najveći dio kurikula je propisan nacionalnim okvirom.
- Pola propisuje nacionalni okvir, a pola razvijamo samostalno.
- Najveći dio kurikula razvijamo samostalno.
- Cijeli kurikulum razvijamo samostalno.

12. Prema vašem mišljenju koliko je obrazovanje o Europskoj uniji važno u nacionalnom kurikulumu? Opcije: Uopće nije važno. / Manje je važno. / Donekle je važno. / Vrlo je važno.

13. Prema vašem mišljenju ima li mjesta za poboljšanje glede važnosti obrazovanja o Europskoj uniji u nacionalnom kurikulumu? Opcije: Da / Ne

14. U kojem bi smjeru ta poboljšanja trebala ići?

15. Je li obrazovanje o Europskoj uniji obvezni dio kurikula u vašoj odgojno-obrazovnoj ustanovi? Opcije: Da / Ne

16. Koji nastavni predmeti u vašoj odgojno-obrazovnoj ustanovi uključuju obrazovanje o Europskoj uniji?

- Geografija
- Povijest
- Strani jezici
- Građanski odgoj i obrazovanje
- Politika i gospodarstvo
- Neki drugi (molimo navedite koji su to predmeti)

17. Niže u pitanju navedene su neke od tema vezanih za obrazovanje o Europskoj uniji. Molimo vas da za svaku od njih procijenite koliko su zastupljene u OBVEZNIM PREDMETIMA koji se predaju u vašoj odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Opcije: Tema nije pokrivena. / Tema se spominje u predmetima. / Uključena su temeljna znanja o temi. / Tema je detaljno pokrivena u predmetima. / Tema je integralni i prioritetni dio predmeta.

- Europski identitet i građanstvo
- Europska povijest
- Europska geografija
- Politike i institucije Europske unije
- Ekonomski i pravni utjecaj Europske unije
- Društveni i građanski utjecaj Europske unije
- Europske kulture
- Europsko kulturno naslijeđe
- Radni jezici Europske unije (engleski, njemački, francuski)
- Ostali službeni jezici Europske unije (isključujući engleski, njemački i francuski jezik).

18. Niže u pitanju navedeno je nekoliko izjava. Molimo vas da procijenite koliko se slažete ili ne slažete sa svakom od njih.

Opcije: U potpunosti se ne slažem. / Ne slažem se. / Slažem se. / U potpunosti se slažem. / Ne znam.

- Nacionalne obrazovne vlasti podupiru me financijskim i drugim resursima tako da lako mogu uvoditi nove teme i predmete.
- Posljednjih nekoliko godina došlo je do poboljšanja u nacionalnom obrazovnom sustavu u pogledu obrazovanja o Europskoj uniji.
- Obrazovna ustanova u kojoj radim može razviti školski kurikulum vrlo slobodno i u skladu s vlastitim prioritetima.
- Obrazovna ustanova u kojoj radim uvelike podržava obrazovanje o Europskoj uniji i pokriva ga u svakom razredu što je više moguće.
- Imam pouzdanja u svoje znanje o Europskoj uniji.
- Imam pouzdanja u znanje svojih kolega:ica i nastavnika:ica o Europskoj uniji.
- Mislim da bi učenje drugog europskog jezika trebalo uključivati i učenje o kulturi i običajima druge zemlje.
- Mislim da je Europska unija važna za buduće generacije.

19. Jeste li upoznati s nacionalnim projektima i/ili inicijativama koje imaju za cilj jačanje obrazovanja o Europskoj uniji? Opcije: Da / Ne

20. Molimo vas da navedete za koje ste nacionalne projekte i/ili inicijative vezane za obrazovanje o Europskoj uniji čuli ili znate.

21. Jeste li upoznati s europskim projektima i/ili inicijativama s ciljem jačanja obrazovanja o Europskoj uniji? Opcije: Da / Ne

22. Molimo vas da navedete za koje ste europske projekte i/ili inicijative vezane za obrazovanje o Europskoj uniji čuli ili znate.

23. Kako ti projekti i/ili inicijative planiraju unaprijediti uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji u obrazovni sustav?

24. Koje aktivnosti provode kako bi ostvarili navedeni cilj?

25. Je li vaša obrazovna ustanova sudjelovala u nekom od nacionalnih i/ili europskih projekata i/ili inicijativa u području obrazovanja o Europskoj uniji? Opcije: Da / Ne

26. Molimo vas da navedete u kojim je projektima i/ili inicijativama vaša ustanova sudjelovala.

27. Biste li sudjelovali u nacionalnom i/ili europskom projektu koji promiče obrazovanje o Europskoj uniji? Opcije: Da / Ne

28. Koji bi bili razlozi za nesudjelovanje u projektima koji promoviraju obrazovanje o Europskoj uniji?

29. Koje uvjete projekt i/ili inicijativa mora ispuniti da bi vaša ustanova sudjelovala u projektima koji promiču obrazovanje o Europskoj uniji?

30. Koje uvjete projekt i/ili inicijativa moraju ispuniti da bi postigli obrazovni utjecaj?

31. Je li vaša obrazovna ustanova provodila bilo kakve aktivnosti povezane s Europskom unijom u posljednjih godinu dana? Opcije: Da / Ne

32. Koje je aktivnosti vaša ustanova provodila?

33. Koji su glavni razlozi za provođenje takvih aktivnosti?

34. Koje aktivnosti povezane s Europskom unijom (npr. školski izleti, grupni projekti i sl.) provodite u svakodnevnoj praksi?

35. S kojim se preprekama vaša obrazovna ustanova suočava pri uključivanju obrazovanja o Europskoj uniji u svakodnevnu nastavu? (moguće je više odgovora)

- nedostatak financijskih sredstava
- slab interes učenika:ica
- slab interes nastavnika:ica
- tema nije prioritet u nacionalnom okviru
- slabo poznavanje Europske unije od strane nastavnika
- nešto drugo:

36. Prema vašem mišljenju, zašto ostale obrazovne ustanove ne provode aktivnosti obrazovanja o Europskoj uniji u svojoj svakodnevnoj praksi? (moguće je više odgovora)

- nedostatak financijskih sredstava
- manjak interesa kod učenika
- manjak interesa kod učitelja
- slabo poznavanje Europske unije od strane nastavnika
- tema nije prioritet u nacionalnom kurikulumu
- nešto drugo:

37. Poznajete li odgojno-obrazovne radnike čije bi se poučavanje o Europskoj uniji moglo identificirati kao dobra praksa, a da nije obvezna, propisana aktivnost? Opcije: Da / Ne

38. Molimo vas da nam opišete koje su aktivnosti provodili.

39. Zna li neke projekte ili prakse o Europskoj uniji koje biste preporučili? Opcije: Da / Ne

40. Ako je moguće, navedite nazive projekata, mrežne stranice ili podatke za kontakt za navedene projekte.

41. Postoji li kakav sustav poticanja uključivanja obrazovanja o Europskoj uniji od strane državnih vlasti? Opcije: Da / Ne

42. Molimo vas da opišete sustav potpore.

43. Prema vašem mišljenju kako bi nadležne vlasti mogle poboljšati postojeće resurse vezane za obrazovanje o Europskoj uniji?

- Nije potrebno poboljšanje.
- Potrebno je poboljšanje (molimo vas da opišete).

44. Prema vašem mišljenju kako bi ustanove (škole) mogle poboljšati svoje resurse vezane za obrazovanje o Europskoj uniji?

- Nije potrebno poboljšanje.
- Potrebno je poboljšanje (molimo vas da opišete).

45. Prema vašem mišljenju kako bi odgojno-obrazovni radnici mogli poboljšati uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji u nastavu?

- Nije potrebno poboljšanje.
- Potrebno je poboljšanje (molimo vas da opišete).

Zahvaljujemo vam na sudjelovanju u projektu „MEGA: promicanje europske dimenzije u obrazovanju“.

Pozivamo vas da pratite daljnju provedbu projekta preko mrežnih stranica Foruma za slobodu odgoja, naše Facebook stranice ili prijavom na naš *newsletter*.

Hvala vam. Forum za slobodu odgoja

Dodatak IV – Upitnici za nastavnike

Obrazovanje o Europskoj uniji: upitnik za profesore

Projekt „MEGA: promicanje europske dimenzije u obrazovanju“ provode partneri iz Francuske, Španjolske, Hrvatske, Portugala i Njemačke. Projekt financira Europska unija iz programa Erasmus+.

Ovaj projekt ima za cilj podizanje svijesti o Europskoj uniji i europskom građanstvu među mladima u dobi od 14 do 17 godina razvojem edukacija i materijala za jačanje i poticanje učenja o Europskoj uniji u srednjoj školi. Neke od aktivnosti uključuju razvoj i izradu obrazovnih materijala o Europskoj uniji za srednjoškolske učitelje u obliku modula za e-učenje, a također i razvoj edukacija za učenike. Projekt je usmjeren na nastavnike:ice i učenike:ice srednjih škola.

Upitnik koji se nalazi pred vama namjenjen je profesorima srednjih škola.

Molimo vas da na sljedeća pitanja odgovorite najbolje što možete. Ne brinite se, nema točnih ili netočnih odgovora, pitanja se odnose na vaše osobno mišljenje, iskustvo i dojmove.

Molimo vas da u upitniku navodite samo javno dostupne podatke.

U ovom upitniku pod obrazovanjem o Europskoj uniji podrazumijeva se poučavanje o kulturnoj baštini, povijesti i geografiji, strukturi, aktivnostima i javnim politikama te utjecaju Europske unije na svakodnevne prakse i živote građana.

1. Upišite kôd škole. Molimo vas da ovdje upišete kôd koji ste dobili od provoditelja projekta u vašoj školi.

2. Pristajem da se odgovori uneseni u ovaj upitnik mogu koristiti i analizirati u sklopu projekta „MEGA: promicanje europske dimenzije obrazovanja“ te po potrebi koristiti u tiskanim materijalima koji nastanu tijekom provedbe projekta. Opcije: Pristajem. / Ne pristajem.

3. Vaša dob:

4. Odgojno-obrazovna ustanova u kojoj radite. Opcije: gimnazija / srednja škola / strukovna škola / učenički dom

5. Županija u kojoj se ustanova nalazi:

6. Koji predmet (ili predmete) predajete?

7. Koliko dugo radite u obrazovanju?

8. Jeste li do sada sudjelovali u stručnom usavršavanju, treningu ili edukaciji na temu obrazovanja o Europskoj uniji? Opcija: Da/Ne

9. Molimo vas navedite kada ste i na kojim edukacijama sudjelovali.

10. Je li kurikulumom vaše obrazovne ustanove određeno da se poučava o Europskoj uniji u jednom ili više nastavnih (obveznih) predmeta? Opcija: Da. / Ne. / Ne znam.

11. Molimo vas da navedete u kojim se obveznim nastavnim predmetima poučava o Europskoj uniji.

12. Je li kurikulumom vaše ustanove određeno da se poučava o Europskoj uniji u jednom ili više izbornih predmeta i/ili aktivnostima? Opcija: Da. / Ne. / Ne znam.

13. Molimo vas da navedete u kojim se izbornim predmetima i/ili aktivnostima poučava o Europskoj uniji.

14. Koji bi predmeti, prema vašem mišljenju, trebali uključivati obrazovanje o Europskoj uniji?

- Geografija

- Povijest
- Strani jezici
- Građanski odgoj i obrazovanje
- Politika i gospodarstvo
- Nijedan
- Neki drugi (navedite koji):

15. Provode li se u vašoj ustanovi projekti i/ili inicijative koje promiču obrazovanje o Europskoj uniji? Opcija: Da/Ne

16. Koje projekte i/ili inicijative vezane za promicanje obrazovanja o Europskoj uniji provodite u vašoj ustanovi?

17. Koji su razlozi zbog kojih se ne provode projekti i/ili inicijative vezane za obrazovanje o Europskoj uniji?

18. Jeste li ikada uključivali teme o Europskoj uniji u nastavne predmete koje predajete? Opcija: Da/Ne

19. U koje ste predmete uključili obrazovanje o Europskoj uniji?

20. Jeste li ikada uključili obrazovanje o Europskoj uniji u nastavne predmete koje predajete, a da to nije propisano kurikulumom? Opcija: Da/Ne

21. Na koji ste način uključili obrazovanje o Europskoj uniji u svoje nastavne predmete?

22. Koji su razlozi da niste uključivali obrazovanje o Europskoj uniji u nastavne predmete koje predajete?

23. Jeste li ikad sudjelovali u projektima i/ili inicijativama u sklopu ili izvan vaše ustanove, a koji potiču uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji? Opcija: Da/Ne

24. U kojim ste projektima i/ili inicijativama o Europskoj uniji sudjelovali?

25. Koji je razlog nesudjelovanja u projektima i/ili inicijativama o Europskoj uniji?

- Takvi projekti ne postoje.
- Nisam upoznat/a s takvim projektima.
- Nije bilo prilike.
- Nešto drugo (navedite što):

26. Jeste li ikada organizirali školski izlet ili neku drugu aktivnost kako biste saznali više o Europskoj uniji? Opcija: Da/Ne

27. Koje ste aktivnosti organizirali?

28. Jeste li ikada sudjelovali u školskom izletu ili u nekoj drugoj aktivnosti kako biste saznali više o Europskoj uniji? Opcija: Da/Ne

29. U kojoj ste aktivnosti sudjelovali?

30. Prema vašem mišljenju jesu li te aktivnosti utjecale na ishode učenja učenika?

- Da. Molimo vas da opišete kako.
- Ne. Molimo vas da navedete zašto tako mislite.

31. Jeste li zainteresirani za organizaciju takvih aktivnosti u budućnosti?

- Da. Molimo vas da navedete zašto ste zainteresirani.
- Ne. Molimo vas da navedete zašto niste zainteresirani.

32. Koje pretpostavke trebaju biti zadovoljene kako biste u budućnosti sudjelovali ili organizirali aktivnosti vezane za obrazovanje o Europskoj uniji?

- dodatni izvori financiranja
- odgovarajući materijali za učenike
- više prilika za stručno usvršavanje nastavnika
- jasnija podrška ustanove
- nešto drugo (navedite što):

33. Postoje li neki projekti ili prakse koje biste preporučili, a vezani su za obrazovanje o Europskoj uniji? Opcija: Da/Ne

34. Molimo vas da navedete naziv projekta, mrežne stranice ili javno dostupne podatke za kontakt ako je moguće.

35. Niže u pitanju navedeno je nekoliko izjava. Molimo vas da za svaku od njih procijenite koliko se slažete ili ne slažete.

Opcije: U potpunosti se ne slažem. / Ne slažem se. / Slažem se. / U potpunosti se slažem. / Ne znam.

- Tijekom visokoškolskog obrazovanja učio/la sam o Europskoj uniji.
- Obrazovanje o Europskoj uniji značajno je zastupljeno u obveznom obrazovanju.
- Obrazovna ustanova u kojoj radim značajno promiče obrazovanje o Europskoj uniji.
- Siguran/na sam u svoje znanje o institucijama, ekonomskom sustavu i utjecaju Europske unije.
- Siguran/na sam u svoje znanje o društvenom i građanskom utjecaju i procesima u Europskoj uniji.
- Siguran/na sam u svoje znanje o povijesti i razvoju Europske unije.
- Siguran/na sam u svoje poznavanje različitih kultura i kulturne baštine u Europskoj uniji.
- Učenje engleskog jezika kao stranog pridonosi učenju o Europskoj uniji.
- Učenje drugog europskog jezika treba uključivati i učenje o kulturi i običajima.
- Europska unija važna je za buduće generacije.
- Dodatno stručno usavršavanje potaknulo bi me na provođenje dodatnih aktivnosti povezanih s Europskom unijom.

36. Je li vam potrebno dodatno stručno usavršavanje o Europskoj uniji?

- Da.
- Ne. Molimo vas da nam detaljnije obrazložite svoj odgovor.

37. U kojim biste ste se područjima vezanima za Europsku uniju željeli usavršavati?

38. Na koji biste način željeli više saznati o Europskoj uniji?

39. Smatrate li da učenici žele više učiti o Europskoj uniji? Opcija: Da/Ne

40. Kako nacionalne obrazovne vlasti potiču uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji u obrazovni sustav?

- dodatnim stručnim usavršavanjem
- dodatnim materijalima
- financijskim sredstvima
- nešto drugo (molimo vas da opišete):

- ne postoje posebni poticaji
- nacionalne obrazovne vlasti ne potiču uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji

41. Kako osnivač ustanove u kojoj radite potiče uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji u obrazovni sustav?

- dodatnim stručnim usavršavanjem
- dodatnim materijalima
- financijskim sredstvima
- nešto drugo (molimo vas da opišete):
- ne postoje posebni poticaji
- osnivač ne potiče uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji

42. Kako ustanova u kojoj radite potiče uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji u obrazovni sustav?

- dodatnim stručnim usavršavanjem
- dodatnim materijalima
- financijskim sredstvima
- nešto drugo (molimo vas da opišete):
- ne postoje posebni poticaji
- ustanova ne potiče uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji

43. Niže u pitanju navedeno je nekoliko nacionalnih projekata koji potiču uključivanje obrazovanja o Europskoj uniji. Molimo vas da označite znate li za te projekte, jeste li možda sudjelovanje u njima ili ih ne poznajete.

Opcije: Znam za projekt. / Sudjelovao:la sam u projektu. / Ne znam za projekt.

- „Edukacija za EU pismenost“, provoditelj: udruga GONG
- „Škole ambasadori Europskog parlamenta“, provoditelj: Ured Europskog parlamenta u Hrvatskoj
- „Edukacija o Europskoj uniji“, provoditelj: Forum za slobodu odgoja

44. Kako doživljavate Europsku uniju?

45. Koje su po vama pozitivne, a koje negativne strane Europske unije?

46. Na skali od vrlo negativnog do vrlo pozitivnog što mislite kako je Europska unija predstavljena u domaćim medijima? Opcije: vrlo negativno / negativno / neutralno / pozitivno / vrlo pozitivno

47. Prema vašem mišljenju koji su razlozi zašto neke osobe Europsku uniju doživljavaju negativno?

Zahvaljujemo na sudjelovanju u projektu „MEGA: promicanje europske dimenzije u obrazovanju“.

Pozivamo vas da pratite daljnju provedbu projekta preko mrežnih stranica Foruma za slobodu odgoja, naše Facebook stranice ili prijavom na naš *newsletter*.

Hvala vam.

Forum za slobodu odgoja

Dodatak V - Upitnici za učenike

Obrazovanje o Europskoj uniji: upitnik za učenike

Hvala ti na sudjelovanju u ovom istraživanju!

Jesi li ikada čuo:la za Europsku uniju, zajednicu 27 država članica koje dijele vrijednosti mira, solidarnosti, slobode i jednakosti radeći na zajedničkim politikama za dobrobit svih građanki i građana Europske unije?

Puno se stvari u našem svakodnevnom životu događa zbog Europske unije, ali mi toga možda nismo potpuno svjesni. Prema istraživanju provedenom 2017. s mladim Europljanima i Europljankama vaše dobi 89 % njih želi (bolje) obrazovanje o Europskoj uniji, a 80 % želi da obrazovanje o Europskoj uniji bude sastavni dio obveznog obrazovanja.

A ti? Što ti misliš o tome?

Molimo te da ispuniš sljedeći upitnik jer će nam tvoji odgovori biti korisni za provedbu projekta „MEGA: promicanje europske dimenzije obrazovanja“ koji provode organizacije iz Francuske, Španjolske, Njemačke, Portugala i Hrvatske. Cilj ovog projekta jest razviti materijale i aktivnosti koje vi, vaši nastavnici i vaši školski kolege:ice možete koristiti u nastavi kako biste saznali više o Europskoj uniji.

U upitniku nema točnih ili netočnih odgovora, pitanja se tiču vašeg osobnog mišljenja i trenutačne obrazovne prakse.

1. Upišite kôd škole. Molimo vas da ovdje upišete kôd koji ste dobili od provoditelja upitnika u vašoj školi.

2. Pristajem da se odgovori uneseni u ovaj upitnik mogu koristiti i analizirati u sklopu projektu „MEGA: promicanje europske dimenzije obrazovanja“ te po potrebi koristiti u tiskanim materijalima koji budu nastali tijekom provedbe projekta. Opcija: Da / Ne

3. Tvoja dob:

4. Koji srednjoškolski program trenutačno pohađaš? Opcije: trogodišnji strukovni program / četverogodišnji strukovni program / petogodišnji strukovni program / gimnazijski program

5. Koji razred pohađaš? Opcije: 1. razred / 2. razred / 3. razred / 4. razred / 5. razred

6. U kojoj se županiji nalazi tvoja škola?

7. Učiš li o Europskoj uniji o svojoj školi? Opcija: Da / Ne

8. Koliko si zadovoljan:na kako se poučava o Europskoj uniji? Opcije: Vrlo sam nezadovoljan:na. /Nezadovoljan:na sam. / Zadovoljan:na sam. / Vrlo sam zadovoljan:na.

9. Jesi li ikada učio:la o Europskoj uniji izvan škole (npr. samostalno, sudjelovanjem u nekim programima, seminarima i sl.)? Opcija: Da / Ne

10. Gdje si učio:la o Europskoj uniji?

11. Što si naučio:la o Europskoj uniji?

12. Jesi li ikada razgovarao:la o Europskoj uniji:

Opcija: Da. / Ne. / Nije primjenjivo.

- s roditeljima
- s braćom/sestrama
- s prijateljima?

13. U nastavku pitanja navedene su izjave koje se odnose na tvoje školovanje. Molimo te da procijeniš koliko se slažeš ili ne slažeš sa svakom od njih.

Opcije: U potpunosti se ne slažem. / Ne slažem se. / Slažem se. / U potpunosti se slažem. / Ne znam.

U školi sam učio:la:

- općenito o Europskoj uniji
- o nastanku i povijesti Europske unije
- o važnim povijesnim osobama Europske unije
- o ekonomskom i političkom utjecaju Europske unije
- o društvenom i građanskom utjecaju Europske unije
- o državama članicama Europske unije i njihovim kulturama
- o kulturnim razlikama između država članica Europske unije
- o europskim stereotipima i predrasudama
- o različitim jezicima Europske unije
- o utjecaju Europske unije na Hrvatsku.

14. U nastavku pitanja navedene su izjave koje se odnose na situacije izvan škole. Molimo te da procijeniš koliko se slažeš ili ne slažeš sa svakom od tih izjava.

Opcije: U potpunosti se ne slažem. / Ne slažem se. / Slažem se. / U potpunosti se slažem. / Ne znam.

U školi sam učio:la:

- općenito o Europskoj uniji
- o nastanku i povijesti Europske unije
- o važnim povijesnim osobama Europske unije
- o ekonomskom i političkom utjecaju Europske unije
- o društvenom i građanskom utjecaju Europske unije
- o državama članicama Europske unije i njihovim kulturama
- o kulturnim razlikama između država članica Europske unije
- o europskim stereotipima i predrasudama
- o različitim jezicima Europske unije
- o utjecaju Europske unije na Hrvatsku.

15. Jesi li ikada učio:la o različitim kulturama Europske unije? Opcije: Da / Ne

16. O kojim si kulturama Europske unije učio:la?

17. Jesi li do sada putovao:la u države članice Europske unije? Opcije: Da / Ne

18. Koje si države članice Europske unije do sada posjetio:la? (moguće je više odgovora)

Popis država članica Europske unije:

19. Jesi li sudjelovao:la u projektima u kojima se učilo o Europskoj uniji? Opcije: Da / Ne

20. U kojim si projektima sudjelovao:la?

21. Jesi li ikada sudjelovao:la u školskom izletu ili studijskom posjetu na temu Europske unije? Opcije: Da / Ne

22. U kojim si školskim izletima ili studijskim posjetima sudjelovao:la?

23. Jesi li zainteresiran:a za sudjelovanje u takvim aktivnostima u budućnosti?

- Da.
- Ne. Molimo te da dodatno obrazložiš zašto ne bi sudjelovao:la.

24. Koje se metode poučavanja o Europskoj uniji tebi čine najzanimljivijima?

- kvizovi
- grupni projekti
- izleti i putovanja
- predavanja
- prezentacije
- predavanja gostujućih predavača
- nešto drugo (molimo te da navedeš što):

25. Navedene su neke teme vezane za Europsku uniju. Molimo te da procijeniš koliko ti je svaka od njih zanimljiva.

Opcije: vrlo nezanimljiva / nezanimljiva / zanimljiva / vrlo zanimljiva

- kulturna baština Europske unije
- jezici Europske unije
- geografija Europske unije
- važne povijesne ličnosti Europske unije
- povijest Europske unije
- ekonomski utjecaj Europske unije
- institucije Europske unije
- javne politike Europske unije
- utjecaju Europske unije na svakodnevni život
- trenutačne rasprave i teme u Europskoj uniji.

26. Jesi li učio:la neke druge jezike tijekom dosadašnjeg školovanja?

- Da. Molimo te da navedeš koje.
- Ne. Molimo te da navedeš zašto.

27. U nastavku se nalazi niz izjava o Europskoj uniji. Molimo te da za svaku od njih procijeniš koliko se slažeš ili ne slažeš sa svakom od njih.

Opcije: U potpunosti se ne slažem. / Ne slažem se. / Slažem se. / U potpunosti se slažem. / Ne razumijem pitanje.

- Siguran:na sam u svoje znanje o Europskoj uniji.
- Točno znam što je Europska unija i što radi.
- Znam nabrojiti sve države članice Europske unije.
- Znam svrhu i područje djelovanje Europskog parlamenta.
- Znam svrhu i područje djelovanje Europske komisije.
- Znam skoro sve institucije i organizacije Europske unije.
- Znam povijest Europske unije i kako je nastala.
- Znam kako Europska unija utječe na Hrvatsku.
- Poznajem različite kulture Europske unije.
- Europska unija dominantno je administrativna organizacija.
- Smatram da Europska unija ima dominantno ekonomski utjecaj na države članice.
- Smatram da Europska unija ima društveni i građanski utjecaj na države članice.

28. Jesi li čuo:la za Erasmus+, program Europske unije?

- Da i sudjelovao:la sam u njemu.
- Da, čuo:la sam.

- Ne.
29. Bi li volio / Bi li voljela učiti više o Europskoj uniji?
- Da. Molimo te da nam pojasniš zašto.
 - Ne. Molimo te da nam pojasniš zašto.
30. O kojim bi temama vezanima za Europsku uniju volio/voljela više učiti?
- nastanak i povijest Europske unije
 - ekonomski i politički utjecaj Europske unije
 - društveni i građanski utjecaj Europske unije
 - različite države članice Europske unije i njihove kulture
 - kulturne i društvene razlike između država članica
 - stereotipi i predrasude o državama članicama Europske unije
 - različiti jezici Europske unije
 - utjecaj Europske unije na Hrvatsku

Hvala ti na sudjelovanju u projektu „MEGA: promicanje europske dimenzije u obrazovanju“.

Pozivamo te da nas pratiš preko mrežnih stranica Foruma za slobodu odgoja, naše Facebook stranice ili prijavom na naš *newsletter*.

Hvala ti.

Forum za slobodu odgoja

Dodatak VI – Fokus-grupa za nastavnike

Trenutačno stanje

- Kako vi pristupate temi Europske unije u razredu?
- Obradujete li temu Europske unije kao dio kurikula ili zato što osobno smatrate da je ta tema važna?
- Jesu li učenici motivirani učiti o Europskoj uniji?
- Osjećate li samopouzdanje glede svojeg znanja o Europskoj uniji? Zašto?
- Imate li pripremljene materijale za poučavanje o Europskoj uniji? U kojem su obliku ti materijali?

Prakse i alati

Molim vas da na *Padlet* koji smo s vama podijelili u *chatu* upišete/opišete za koje metode smatrate da najviše motiviraju učenike da uče više, a koje metode treba izbjegavati. U odgovoru naznačite je li vaš prijedlog utemeljen na stvarnoj provedbi (zelena boja) ili na temelju teorijskog razmišljanja (žuta boja).

Budućnost poučavanja

Molimo vas da u skupinama raspravite o sljedećim pitanjima:

- Koje materijale trebate kako biste bolje poučavali o Europskoj uniji? U kojem obliku bi ti materijali trebali biti?
- Prema vašem mišljenju koji bi bio najučinkovitiji način promocije nastavnih materijala za odgojno-obrazovne radnike?

Literatura

Bajkuša, Mario. 2016. Građanski odgoj i obrazovanje u prijedlogu Cjelovite kurikularne reforme: istraživačko izvješće s preporukama. Zagreb: Forum za slobodu odgoja. <https://fso.hr/wp-content/uploads/2016/05/2016-04-29-GOOD-FSO-Analiza.pdf>.

European Parliament. n.d. 'European Parliament Ambassador School Programme'. <https://www.europarl.europa.eu/ambassador-school/en/>.

GONG. n.d. 'Gongovi Obrazovni Programi i Baza Znanja'. <https://www.gong.hr/hr/o-gong-u/edukacijski-centar/>.

Gvozdanović, Anja, Vlasta Ilišin, Mirjana Adamović, Dunja Potočnik, Nikola Baketa, and Marko Kovačić. 2019. Youth Study Croatia 2018/2019. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung e. V. Referat Mittel- und Osteuropa.

Losito, Bruno, Gabriella Agrusti, Valeria Damiani, and Wolfram Schulz. 2018. Percepcije mladih o Europi u vrijeme promjena: IEA Međunarodno istraživanje građanskog odgoja i obrazovanja ICCS 2016., Europski izvještaj. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.

Official Journal of the European Union. n.d. Treaty on European Union (Consolidated Version 2016). Vol. OJ C 202. http://data.europa.eu/eli/treaty/teu_2016/oj.

Turk, Marko, Ledić Jasminka. 2014. Europska dimenzija u obrazovanju: izazov za školske pedagoge? *Pedagogijska istraživanja*, 11(2), str. 95-102.

Turk, Marko, Ledić Jasminka. 2013. Kompetencije europske dimenzije u obrazovanju: stavovi studenata. *Pedagogijska istraživanja*, 10(2), str. 187-199.